

Hard/t voor het onderwijs

**Een inventarisatie van de uitingen van D66
op het gebied van onderwijs in de periode
1993 – 2008**

Hard/t voor het onderwijs

Een inventarisatie van de uitingen van D66 op het gebied van onderwijs in de periode
1993 – 2008

Auteur: Anton Mous

Contact: agmous@gmail.com

Voor meer informatie:

Kenniscentrum

Postbus 660

2501 CR Den Haag

Tel. 070 – 356 60 66

Fax. 070 – 364 19 17

E-mail: info@d66.nl

Internet: <http://www.d66.nl>

Juni 2008, Den Haag

"Democratie is gebouwd op mensen die actief aan de samenleving kunnen en willen deelnemen. Goed onderwijs speelt daarbij een cruciale rol."

Ursie Lambrechts op het 81e ledencongres
21 mei 2005, Nijkerk

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	5
Verantwoording bronnenmateriaal en werkwijze	7
Inventarisatie	10
Parlementaire activiteiten 1993 – 2008	29
Ter afsluiting	31
Dankwoord	32
 Bijlagen:	
Bijlage I: inventarisatie partij-interne stukken over onderwijs en partijactiviteiten, 1993 – 2008	34
Bijlage II: flyer voor de onderwijscampagne van augustus 2006	39
Bijlage III: samenvatting verkiezingsprogramma's D66 over onderwijs	41

Samenvatting

Deze inventarisatie geeft een overzicht van de standpunten en voorstellen die D66 ten gehore heeft gebracht in de afgelopen 16 jaar. Als de lezer deze inventarisatie overziet, zal hem of haar gauw genoeg opvallen dat de partij niet heeft stil gezeten om zich in te zetten voor kwalitatief hoogwaardig onderwijs. Hierbij zijn alle onderwijsniveaus – van primair onderwijs tot wetenschappelijk onderwijs en alles daar tussenin – en alle belanghebbenden – ouders, docenten, leerlingen, studenten en onderwijsgerelateerde instellingen – aan bod zijn gekomen. Maar dat ging niet zonder slag of stoot: de partij ondervond hierbij de nodige tegenstand in de Kamer. Soms leek het alsof ze in deze politieke strijd, in de woorden van oud-Kamerlid Ursie Lambrechts, "*aan een dood paard trokken*." Maar op langere termijn bekeken heeft D66 door haar doortastendheid een cultuuromslag weten te realiseren in het onderwijsbeleid: probleemanalyses en oplossingen die de sociaalliberalen reeds jaren geleden voordroegen, waarvan politieke partijen toentertijd zeiden dat D66 het bij het verkeerde eind had, worden vandaag de dag meer dan eens geuit voor verschillende partijen, zoals de Tijdelijke Commissie Leraren en de Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen. Tevens wist ze een deel van de bezuinigingsvoorstellen voor onderwijs terug te draaien en honderden miljoenen euro's extra te bemachtigen.

D66 kan nog meer onderwijshervormingen op haar conto schrijven. Een kleine greep uit de successen die de partij heeft weten te realiseren: de handhaving van de positie van de MAVO, het behouden van de doorstroommogelijkheden van MAVO naar HAVO, het steunen van de BaMa-structuur, het instellen van het Internationaal Baccalaureaat (IB) en het United World College (UWC), klassenverkleining, verbetering van de positie van de leraar, grotere openheid van de resultaten van het onderwijs, instelling van een accreditatieraad en het ter discussie stellen van artikel 23 uit de Grondwet. Maatwerk, diversiteit en internationalisering van het onderwijs stonden centraal in de politieke strijd voor kwalitatief beter onderwijs.

Deze inventarisatie dient als geheugensteuntje voor D66'ers en sympathisanten. Hiermee wil ik laten zien wat D66 in de afgelopen 16 jaar aan standpunten en voorstellen ten gehore heeft gebracht en welke (buiten)parlementaire activiteiten de partij heeft ondernomen om deze uitingen aan de Nederlandse samenleving kenbaar te maken. Met dit overzicht wil ik twee doelen bereiken: ten eerste wil ik het collectieve en institutionele geheugen opfrissen en bewaken, en ten tweede het besef bijbrengen dat de verworvenheden op het gebied van onderwijs geen vanzelfsprekendheid zijn, maar het resultaat van een jarenlange volhardende strijd in de politieke arena.

Inleiding

Onderwijs is om tal van (uiteenlopende) redenen van groot belang. Onderwijs creëert kansen voor individuele ontplooiing. Het onderwijs biedt leerlingen en studenten de mogelijkheid om hun talenten te ontdekken en tot ontwikkeling te brengen. Door het overbrengen van normen en waarden draagt het onderwijs bij aan algemene ontwikkeling en vorming van het individu. Door middel van het onderwijs worden mensen voorbereid om later mondige en betrokken burgers te worden. Ook zorgt het onderwijs voor toekomstperspectieven, zowel voor het individu als voor de samenleving. Maar het collectieve geheugen heeft veelal de karakter van een zeef: men weet wel dat D66 zich in het verleden altijd sterk heeft gemaakt voor het onderwijs, maar hoe en op welke wijze is bij velen 'weggelekt.' Deze inventarisatie is geschreven om het collectieve en institutionele geheugen weer op te frissen en te bewaken. Het geeft een overzicht van de standpunten en voorstellen die D66 de afgelopen 16 jaar ten gehore heeft gebracht op het gebied van onderwijs. Alvorens ik daar dieper op in ga zal ik eerst nog iets zeggen over de context van deze inventarisatie en de opbouw van de tekst.

Context van deze inventarisatie

Voor het eerst in haar geschiedenis heeft D66 een Permanente Programmacommissie (PPC) in het leven geroepen. De opdracht van deze club luidde om aan verdere programmatische verdieping en vernieuwing van het gedachtegoed van D66 te werken. Het sociaalliberalisme is geen heilsdoctrine die voorschrijft hoe mensen hun leven dienen in te richten of die (dogmatische) kant-en-klare antwoorden heeft op diverse maatschappelijke problemen. Het sociaalliberalisme is een gedachtegoed dat mensen aanzet tot zelf kritisch nadenken en handelen in plaats van altijd en/of onmiddellijk een beroep te doen op hulp van bovenaf (de overheid). Natuurlijk kent het sociaalliberalisme centrale uitgangspunten en idealen, maar het is in de politiek niet alleen van belang om deze te formuleren en uit te dragen maar ook om door middel van (zowel interne als externe) discussie en dialoog na te gaan hoe men tot deze idealen is gekomen en waarom deze zo belangrijk zijn voor haar. Pas dan zal D66 in staat zijn om haar gedachtegoed op een correcte en verantwoorde wijze uit te dragen en in de praktijk te brengen. De 19e eeuwse liberaalfilosoof John Stuart Mill kwam tot een gelijksoortige conclusie: hij stelde in zijn werk *On Liberty* dat goede beslissingen worden genomen op basis van discussie en ervaring.¹ En dat is precies wat D66 wil realiseren met de instelling van de PPC. De partij wil de oppositieperiode gebruiken om aan deze inhoudelijke verdieping te werken zodat ze tijdig is voorbereid voor de volgende verkiezingen. De eerste richtingwijzer voor een progressieve sociaal-liberale visie is inmiddels in een conceptnota uitgewerkt ("Vertrouw op de eigen kracht van mensen"). Op basis van deze concepttekst zal de komende maanden de discussie worden aangegaan met diverse afdelingen en platforms in het gehele land. Na het eerste panel over de eerste richtingwijzer volgt een panel over onderwijs, waarbij een vergelijkbare opzet gehanteerd zal worden. Deze inventarisatie zal hierbij als middel fungeren om te laten zien welke voorstellen en standpunten in het verleden ten gehore heeft gebracht om de context anno 2008 beter te begrijpen.

¹ In hoofdstuk 2: *Of the Liberty of Thought and Discussion*.

Opbouw

Alvorens ik overga tot het opsommen en beschrijven van de standpunten, voorstellen en activiteiten, zal ik in de volgende paragraaf een uiteenzetting geven over het bronnenmateriaal en de werkwijze. Hierin wordt beschreven welke bronnen ik geraadpleegd heb, hoe en waar ik deze gevonden heb, hoe ik bij het onderzoek te werk ben gegaan en wat de consequenties hiervan waren. Dit beantwoordt vooraf wellicht een aantal belangrijke vragen betreffende de inhoud en opbouw van deze inventarisatie. Vervolgens worden de bevindingen weergegeven door alle geraadpleegde bronnen en de ondernomen activiteiten te beschrijven. Dit zal kort en krachtig gebeuren. Voor de geïnteresseerde lezer zijn er voetnoten ingevoegd waar men meer informatie over het betreffende thema, document of activiteit kan terugvinden. De inventarisatie eindigt met een hoofdstuk waarin kort wordt teruggeblikt naar de belangrijkste bevindingen van het onderzoek. In de bijlage zijn drie dingen opgenomen: (1) een overzicht waarin alle documenten en activiteiten nog eens kort genoemd en aangestipt worden, (2) de flyer voor de onderwijscampagne in augustus 2006 en (3) samenvattingen van de verkiezingsprogramma's van D66 in de bestudeerde periode.

Verantwoording bronnenmateriaal en werkwijze

Uitingen bestaan er in diverse vormen: brochures, pamfletten, interviews, columns, opiniestukken, nota's, discussiestukken etc. Gezien het korte tijdsbestek en de grote hoeveelheid bestaand materiaal heb ik besloten om slechts een deel hiervan nader te bestuderen en in kaart te brengen. Om te achterhalen hoe D66 heeft bijgedragen aan de onderwijsdiscussie en de partij-interne beeldvorming hierover heb ik me beperkt tot officiële partij-interne stukken, de *Handelingen der Tweede Kamer* en de activiteiten die de partij heeft ondernomen op het gebied van onderwijs. Uitingen in de geschreven media zoals de kranten en opiniebladen zijn bij deze inventarisatie buiten beschouwing gelaten. Naast het tijdsmotief is er nog een andere gegronde reden om dit materiaal buiten beschouwing te laten bij het maken van deze inventarisatie. Ik doel hier op de inhoud van dit bronnenmateriaal. De uitingen die men hierin vindt zijn veelal provocerend van aard. Hiervan kan gezegd worden dat deze het doel dienen om de partij te positioneren in het politieke krachtenveld en zich naar buiten toe (lees: de stemgerechtigde (zwevende) kiezers) te profileren. Deze politiek-strategische en/of electorale motieven zouden interessant kunnen zijn voor politicologisch onderzoek, maar in het licht van dit onderzoek waren deze niet van belang. Een andere reden waarom deze inventarisatie niet compleet en uitputtend is, heeft te maken met het thema onderwijs. Onderwijs is een dermate breed thema met een grote hoeveelheid aan uiteenlopende aspecten, dat deze zich niet beperkt tot dit beleidsterrein. Als men documenten van andere beleidsterreinen er op naslaat – zoals integratie, justitie en veiligheid – vindt men ook paragrafen die dit beleidsterrein in verband brengen met onderwijs. Voor deze inventarisatie heb ik me niet grondig beziggehouden met het bestuderen van documenten van andere beleidsterreinen die mogelijk een deel aan het onderwijs wijdden. Daar zijn een aantal redenen voor aan te wijzen. Op de eerste plaats was er meer dan genoeg bronnenmateriaal voor handen dat zich primair toelagde op onderwijs. Verdere bestudering van andere documenten zou deze inventarisatie nog veel omvangrijker hebben gemaakt en zou de leesbaarheid bovendien niet ten goede zijn gekomen. Op de tweede plaats speelt ook hier het tijdsmotief een rol: acht weken onderzoek om alleen het materiaal over onderwijs in kaart te brengen was al een hele opgave. Een langere onderzoeksperiode had de mogelijkheid geboden om ook documenten van andere beleidsterreinen te bestuderen.

Bovenstaande in beschouwing genomen kan men concluderen dat deze inventarisatie niet uitputtend is. Dat is ook nimmer mijn ambitie geweest. Dat is ook vrijwel onmogelijk: hoe vaak komt het wel niet voor dat de onderzoeker later op nog meer documenten stuit die hij graag had kunnen gebruiken voor en toevoegen aan zijn onderzoek? Op een gegeven moment moet hij daarmee stoppen, omdat het product anders te omvangrijk wordt. Of in de woorden van mijn begeleider Frank van Mil: "*Je zou er een hele dissertatie over kunnen schrijven.*" Door documenten van andere beleidsterreinen, partijbladen, congres toespraken en –notulen ook bij het onderzoek te betrekken had deze inventarisatie de omvang kunnen krijgen van een klein boekwerk. Deze inventarisatie is weliswaar niet uitputtend, maar geeft wel een helder overzicht van alle uitingen die D66 heeft geuit op het gebied van onderwijs.

Wat betreft de samenstelling van de inventarisatie kan het volgende gezegd worden: voorafgaand aan het schrijven had ik me bedacht dat ik de inventarisatie op verschillende wijzen kon samenstellen, bijvoorbeeld door alle documenten en gebeurtenissen chronologisch weer te geven of op thematische wijze (de voorstellen en standpunten van de uiteenlopende onderwijsniveaus onderscheiden). De inhoud van het bronnenmateriaal leende zich niet goed om voor de tweede optie te kiezen: veelal werd er over 'de problemen' in 'het onderwijs' gesproken en voorstellen gedaan om kwalitatief hoogwaardig 'onderwijs' te bewerkstelligen. Deze veralgemeniseringen over het onderwijs hebben mij er toe doen besluiten om niet voor een thematische opbouw te kiezen, maar voor een chronologische. Daarnaast heeft de chronologische werkwijze het voordeel dat het de lezer beter inzichtelijk en helderder maakt wat D66 achtereenvolgens aan standpunten heeft ingenomen. Hierdoor was het eenvoudiger om de ontwikkeling (of beter gezegd: de continuïteit) van de houding van D66 inzake het onderwijs in kaart te brengen.

Voor het schrijven van deze inventarisatie is een onderzoeksperiode van 16 jaar gehanteerd. Dit had enerzijds met de relatief korte stageperiode te maken, maar er zijn ook praktische argumenten te noemen waarom ik hiervoor gekozen heb. Het jaar 1994 vormde een omslagpunt in de partijgeschiedenis van D66: ze behaalde een historische overwinning van 24 zetels bij de parlementsverkiezingen. Na een langdurige en moeizame kabinetsformatie maakte ze deel uit van het eerste paarse kabinet. Bovendien stonden in het verkiezingsprogramma van 1994 diverse zaken genoemd die tegen de toentertijd heersende gedachtegang indruiste, zoals het afronden van de ingezette operaties van schaalvergroting, het introduceren van de optie voor direct belanghebbenden om hun eigen maat van bestuur te kunnen kiezen en het vergroten van de investeringen in het onderwijs. Vanuit dit oogpunt wilde ik kaart brengen in hoeverre D66 zich voor deze zaken hard wist te maken en te realiseren. Maar het paarse kabinet kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Daarom had ik besloten om 1993 ook in mijn onderzoek mee te nemen.

Over de werkwijze wil ik eveneens een aantal dingen kwijt. Om de titels van officiële partij-interne stukken over onderwijs te achterhalen, heb ik het zoekstelsel van zowel de Radboud Universiteit Nijmegen (RU) als de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) gebruikt. Tevens heb ik de kronieken uit de jaarboeken van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) bestudeerd. Hierin zijn de belangrijkste partijpolitieke gebeurtenissen en publicaties van dat jaar opgenomen. Daarnaast bood het feit dat ik bij het Kenniscentrum stage liep de mogelijkheid om het materiaal dat in het archief van het Landelijk Bureau opgeslagen ligt te raadplegen. Het DNPP bood mij eveneens de mogelijkheid om zelfstandig in de openbare collectie te duiken in mijn zoektocht naar bruikbare documenten. Ten slotte heb ik ook nog gebruik gemaakt van het online berichtenarchief van D66 (te raadplegen via <http://archieff.d66.nl/archief>). Deze laatste bron is ook zeer waardevol gebleken om een aantal (recente) politieke activiteiten van D66 te achterhalen. Bij het bestuderen van de *Handelingen der Tweede Kamer* heb ik me beperkt tot de moties en amendementen die ingediend zijn tijdens de discussie over de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

(OCW) en de Kamervragen die het betreffende parlementaire jaar gesteld zijn. Reden om af te zien van verdere, inhoudelijke bestudering van de *Handelingen* had enerzijds te maken met de enorme tijdspanne die het karwei met zich zou meebrengen, en anderzijds met het aanzien van deze discussie. De begrotingsbehandelingen krijgen volop media-aandacht en is hét moment bij uitstek voor D66 om zich als onderwijspartij te profileren en de activiteiten van de Tweede Kamerfractie op het gebied van onderwijs te inventariseren. Dat is ook wel gebleken uit het onderzoek. Ten slotte heb ik een tweetal direct betrokken gesproken en gevraagd om mij wat achtergrondinformatie over diverse initiatieven te geven: beleidsmedewerker Sabeth de Boer en oud-Kamerlid Ursie Lambrechts. Vanwege deze positie waren zij goed in staat om mij de benodigde informatie te verstrekken.

De belangrijkste punten uit het bronnenmateriaal heeft u in deze inventarisatie kunnen lezen. Door de keuzes die gemaakt zijn en de werkwijze die hierboven is beschreven ben ik er van overtuigd dat de inventarisatie redelijk compleet is. Als u als lezer geïnteresseerd mocht zijn in meer diepgang, dan verwijs ik u naar de voetnoten of de bijlage waar alle titels, auteurs en vindplaatsen van de documenten terug te vinden zijn.

Inventarisatie

Hieronder zullen de diverse partij-interne stukken en ondernomen activiteiten van D66 op het gebied van onderwijs benoemd en toegelicht worden. Dit zal in chronologische volgorde gebeuren. Een algemene beschrijving van de parlementaire activiteiten van D66 in de onderzoeksperiode – met uitzondering van de initiatiefwetsvoorstellen – is in een apart hoofdstuk opgenomen. De inhoud van de documenten en de activiteiten zullen slechts kort en krachtig beschreven worden. Voor de geïnteresseerde lezer die graag meer zou willen weten van een bepaalde activiteit of een bepaald document een keer zou willen lezen, raad ik aan om de voetnoten te raadplegen. Daarin is beschreven waar de informatie afkomstig is en waar de gebruikte documenten geraadpleegd kunnen worden.

1. Initiatiefwetsvoorstel Aad Nuis (april 1993)

Eind april 1993 diende toenmalig D66-parlementariër Aad Nuis een initiatiefwetsvoorstel in.² Dit wetsvoorstel beoogde om de bestuurlijke mogelijkheden voor het openbaar onderwijs te vergroten. Het initiatiefwetsvoorstel bood gemeenten de mogelijkheid het bestuur van het primair onderwijs onder te brengen in een privaatrechtelijke bestuursvorm. De basisgedachte was dat de gemeente meer op afstand haar taak als bevoegd gezag van de openbare school moest kunnen uitoefenen teneinde de autonomie voor scholen te vergroten en het lokaal onderwijsbeleid te versterken. De gemeente werd zodoende in staat gesteld om te beslissen wat de meest wenselijke bestuursvorm was zodat ze meer op afstand haar taak als bevoegd gezag van de openbare school kon uitoefenen. In een brief aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) verzocht Nuis om formeel advies te vragen bij de Onderwijsraad.³ Op basis van dit advies werd een gewijzigd wetsvoorstel ingediend.⁴ In dezelfde periode bereidde het eerste paarse kabinet een gelijksoortig wetsontwerp voor.⁵ De toenmalige fractiespecialist van D66 op het gebied van onderwijs die de verdediging van het wetsvoorstel van Nuis had overgenomen, Ursie Lambrechts, deelde op 18 oktober 1994 mede dat het initiatiefwetsvoorstel werd aangehouden in afwachting van een regeringsvoorstel over hetzelfde onderwerp.⁶ Uiteindelijk trok Kamerlid Thom de Graaf trok op 15 juni 1995 het initiatiefwetsvoorstel definitief in, omdat de regering inmiddels een gelijklopend wetsontwerp had ingediend.⁷ Met het initiatiefwetsvoorstel beoogde Nuis een belangrijke voorwaarde te scheppen voor de samenwerkingsscholen, samenwerkingsverbanden tussen openbare en bijzondere scholen.⁸

² Handelingen der Tweede Kamer 1992-1993, Bijlage 23 134, No. 2. De volledige titel luidde als volgt: 'Voorstel van wet van het lid Nuis tot wijziging van de Wet op het basisonderwijs, de Interimwet op het speciaal onderwijs en de Wet op het voortgezet onderwijs, in verband met verruiming van bestuursvormen van openbaar onderwijs.'

³ HTK 1992-1993, Bijlage 23 134, No. 4.

⁴ HTK 1992-1993, Bijlage 23 134, No. 7.

⁵ HTK 1994-1995, Bijlage 24 138.

⁶ HTK 1994-1995, Bijlage 23 134, No. 9.

⁷ HTK 1994-1995, Bijlage 23 134, No. 10.

⁸ Met de instelling van samenwerkingsscholen wilde D66 het huidige artikel 23 – dat de vrijheid van onderwijs regelt en al sinds 1917 in deze vorm in de Grondwet is opgenomen – moderniseren aan de huidige samenleving om zo bijvoorbeeld ook ouders en leerkrachten instemmingsrecht te geven.

2. *Onderwijs in een veranderende wereld (januari 1994)*⁹

De brochure *Onderwijs in een veranderende wereld* is geschreven door de toenmalige onderwijs-specialist van de Tweede Kamerfractie Patricia Verzandvoort en verscheen onder de verantwoordelijkheid van het landelijk campagne team van D66. In de brochure staan de kwaliteit en de organisatie van het onderwijs centraal. Het uitgangspunt van de brochure is dat zich sinds de jaren zestig diverse maatschappelijke ontwikkelingen hebben voorgedaan die van invloed zijn geweest op de stand van het onderwijs anno 1994: men studeert gemiddeld langer om de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten, de arbeidsmarkt is alsmat grilliger, onzekerder en veranderlijker geworden, en de culturele verscheidenheid op scholen is sterk toegenomen. Door deze maatschappelijke ontwikkelingen is het onderwijs in Nederland in de jaren negentig onder druk komen te staan: er worden steeds hogere eisen gesteld aan de scholen, ze moeten zich met steeds minder middelen zien te redden, het gezag van het onderwijs is aangetast en de kwaliteit wordt ernstig bekritiseerd (denk aan de vele drop-outs en spijbelaars, het hoge ziekteverzuim en uitgebluste leraren). De overheid heeft in het verleden de oplossing voor deze problemen gezocht in uniformering, schaalvergroting, fusies en clustering. Deze brochure pleit voor meer variatie: het onderwijssysteem moet zo flexibel gemaakt worden dat het de scholen de ruimte geeft om in te spelen op allerlei verschillende situaties in plaats van de nadruk te leggen op het centralisme van de overheid. De neiging om alles uniform en in detail vast te leggen moet worden doorbroken. Verder pleit de brochure er voor dat de overheid de scholen helpt om meer zelfbewust en creatief te zijn en dat het lokaal bestuur meer bevoegdheden krijgt, omdat bepaalde taken op lokaal niveau doeltreffender uit te voeren zijn dan op nationaal niveau. Kortom, meer autonomie en minder homogeniteit voor scholen en decentralisatie van bevoegdheden aan het lokaal bestuur.

3. *Onderwijs in ontwikkeling (juni 1995 en juli 1997)*¹⁰

In juni 1995 is de bundel *Onderwijs in ontwikkeling. Bundel met artikelen ten behoeve van de themabijeenkomst van D66 Bestuurdersvereniging op zaterdag 17 juni 1995 in Apeldoorn* verschenen onder auspiciën van de D66 Bestuurdersvereniging. In deze bundel zijn een drietal artikelen opgenomen die als achtergrondinformatie fungeerden voor de themabijeenkomst van 17 juni 1995. Het eerste artikel is van de hand van Jos Hagens, D66-fractievoorzitter in Cuijck en directeur van de VSO-school¹¹ in Nijmegen. Hierin zet hij de hoofdlijnen van het onderwijsbeleid uiteen. De centrale lijn in het onderwijsbeleid laat zich volgens Jos Hagens aanduiden met decentralisatie en verzelfstandiging. Schoolbesturen zouden zich meer moeten toeleggen op het vervullen van beleidstaken in plaats van medebewindstaken en eindverantwoordelijk moeten worden gesteld hiervoor (denk bijv. aan de lumpsumfinanciering en personeel- en scholingsbudgetten). Om deze beleidslijn te laten slagen moet

⁹ Dit document is geraadpleegd via de openbare collectie van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) te Groningen.

¹⁰ Dit document is geraadpleegd via de openbare collectie van het DNPP te Groningen.

¹¹ VSO = Voortgezet Speciaal Onderwijs.

er aan vijf voorwaarden voldaan worden: de instelling van daadkrachtige besturen, daadkrachtige scholen, zorgverbreding, efficiency vergroting en verbetering van de schoolkeuze door ouders.

In het tweede artikel beschrijft Cor Wijn, D66-lid en medewerker van de afdeling onderwijs en cultuur van de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), enkele recente ontwikkelingen in de gemeentelijke taken in het onderwijsbeleid. Tijdens de behandeling van de begroting van het Ministerie van OCW (1994) kondigde staatssecretaris Netelenbos aan een nota Lokaal Onderwijsbeleid uit te brengen. Complementair aan de kabinetsnota zou de VNG de voorlichting aan gemeenten ter hand nemen waar het ging om de inhoudelijke invulling van de (nieuwe) gemeentelijke taken. In dit artikel wordt puntsgewijs aandacht besteed aan de terreinen waar de rol van de gemeente de komende jaren zal toenemen.

In het derde en laatste artikel gaat fractiemedewerker Daphne Bergman in op de standpunten van D66 over enkele wetsvoorstellen betreffende decentralisatie van onderwijstaken naar gemeenten. Vier belangrijke regeringsvoorstellen worden besproken: de verruiming van de bestuursvormen in het openbaar onderwijs (zie ook het initiatiefwetsvoorstel van Aad Nuis), decentralisatie en huisvesting primair en voortgezet onderwijs, toekomst van de onderwijsverzorging en Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC).

In juli 1997 is een geactualiseerde versie van deze uitgave verschenen. Deze versie bestaat uit twee delen. In het eerste deel verwoordt Cor Wijn – zij het uitgebreider dan de eerste versie met praktijkvoorbeelden en knelpunten op lokaal niveau – de belangrijkste ontwikkelingen en veranderingen in de gemeentelijke taken van het onderwijsbeleid. In het tweede deel verwoordt onderwijsspecialist van D66 Ursie Lambrechts de standpunten van de Tweede Kamerfractie. Ze gaat hier dieper in op de huisvesting van het primair en voortgezet onderwijs, de samenwerkingsschool, de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, OETC/OALT, de schoolbegeleidingsdiensten, de uitbreiding van de bestuursvormen van het openbaar onderwijs en de bestuurlijke schaalvergroting.

4. Project “Voor de Verandering” (1996/1997)

In het voorjaar van 1996 werd het project “Voor de Verandering” gestart met de publicatie van een startdocument waarin de belangrijkste trends in de samenleving werden beschreven en een groot aantal vraagstellingen werden geformuleerd.¹² Hoewel een groot deel van het D66-programma werd verwezenlijkt door deelname aan het eerste paarse kabinet, was dat geen excuus om op de lauweren te rusten. “Voor de Verandering” moest D66 in beweging houden, tot denken aanzetten en standpunten uitlokken. De vraagstellingen moesten prikkelen tot nieuwe invalshoeken en andere vormen van politiek debat. Het project wilde zowel leden als sympathisanten betrekken bij het politieke debat en nieuw materiaal aanleveren voor verdere discussie, ter voorbereiding van het verkiezingsprogramma en als bouwsteen voor nieuw beleid en nieuwe inzichten. Er werden tal van

¹² Het startdocument is zowel via de openbare collectie van het DNPP als het archief van het Kenniscentrum te raadplegen.

activiteiten op touw gezet om dit te bewerkstelligen: er werden openbare discussies, expert meetings, symposia, en gesprekken georganiseerd alsmede interviews gehouden en papers geschreven over diverse uiteenlopende thema's zoals de zorg, veiligheid, Europa, de economie, de rol van de politieke partij etc. Dana Leuvelink was de coördinator van het thema "Gelijke onderwijskansen." Voor de uitdieping van dit thema werden in de maanden juli tot en met december 1996 diverse experts en D66-Kamerleden individueel geïnterviewd over het onderwerp.¹³ De experts en Kamerleden kwamen op maandag 17 maart 1997 tezamen voor een debat over de effectiviteit, kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs, georganiseerd door de projectgroep "Voor de Verandering" in het Polmanshuis te Utrecht. De middag was in drie delen opgesplitst. In het eerste deel gingen vijf experts¹⁴ met elkaar in debat. Vervolgens was er een discussie met de zaal over vijf stellingen die waren opgesteld door de bovengenoemde deskundigen.¹⁵ In het laatste deel was er een vragenuurtje met D66 Kamerleden Ursie Lambrechts, Stefanie van Vliet, Joke Jorritsma en Bert Bakker.

De bundel *Partij in Beweging* van maart 1997 geeft een indruk van de resultaten van de verschillende deelprojecten.¹⁶ In het artikel *Leg een vloer in het onderwijs*, geschreven door Dana Leuvelink en Lennart van der Meulen, zijn de belangrijkste conclusies in de hele discussie over het thema vastgelegd. Volgens de auteurs lag de opdracht voor het onderwijsbeleid de komende jaren op het versterken van de basis (doelend op het primair onderwijs en voorschoolse opvang). Hoe sterker de basis, hoe groter de kansen in het onderwijs. Verbetering van de basis moet zijn doorwerking hebben in de kwaliteit van het voortgezet en het voorbereidend beroepsonderwijs. Er moeten duidelijke prioriteiten gesteld worden in het onderwijsbeleid in plaats van het geld uit te smeren over alle onderdelen. Vervolgens worden er een aantal suggesties geformuleerd voor verbeteringen van het basisonderwijs, variërend van voorstellen om de voorschoolse opvang te verbeteren tot het verkleinen van de afstand tussen onderwijsbeleid en onderwijspraktijk.

¹³ Dit waren (1) Jaap Dronkers, hoogleraar onderwijskunde Universiteit Amsterdam, (2) Paul Jungbluth, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, (3) Jo Kloprogge, onderwijsadviesbureau Sardes, (4) Jantine Kriens, Fonds Achterstandbestrijding Onderwijs en (5) Thea de Wit, plaatsvervangend rector aan het Calandlycuem te Rotterdam. De D66-Kamerleden die hiervoor geïnterviewd zijn, waren Joke Jorritsma, Ursie Lambrechts en Stefanie van Vliet. De uitgebreide verslaggeving van de discussies in dit deelproject zijn terug te vinden in het archief van het Kenniscentrum, "Voor de Verandering", thema gelijke onderwijskansen.

¹⁴ Een zesde deskundige – prof. W. Meijnen van het SCO-Kohnstamm Instituut en lid van de Onderwijsraad met de portefeuille onderwijs, sociologie en onderwijsachterstanden – was wel uitgenodigd maar afwezig bij het debat.

¹⁵ Deze stellingen zijn terug te vinden in het archief van het Kenniscentrum, "Voor de Verandering", thema gelijke onderwijskansen, aanmeldingsformulier bijeenkomst over gelijke onderwijskansen.

¹⁶ Dit document is geraadpleegd via de openbare collectie van het DNPP te Groningen.

5. *Mens in de samenleving* (maart 1997)¹⁷

Mens in de samenleving is een notitie die als achtergrond diende voor de discussie in de deelsessies tijdens het 64e ledencongres op 22 en 23 maart 1997 te Noordwijkerhout. Het document beschrijft een aantal idealen van D66, zoals de participerende burger die actief kan deelnemen aan politieke en maatschappelijke besluitvorming en actie en over de nieuwe vormen van maatschappelijke verbanden die gebaseerd zijn op burgerlijke vrijheid, vrijwilligheid, activisme en betrokkenheid. Het uitgangspunt van de notitie is het einde van de 20e eeuw, een periode waarin de burger geëmancipeerd en mondig is geworden en de individualisering haar hoogtepunt lijkt te hebben bereikt. De mens zou in deze tijdsgeest vorm moeten kunnen geven aan zijn persoonlijk leven naar eigen inzicht en op grond van zijn eigen talenten. Participerende burgers in het basisonderwijs is daar een belangrijk onderdeel van, omdat goed onderwijs essentieel is voor een open samenleving. Er wordt in deze notitie gepleit voor meer ouderparticipatie. Zij zouden onderdeel moeten uitmaken van medezeggenschapscommissies, maar de stichtingsbesturen bewaken voornamelijk de eigen doelstellingen en zo zetten zij ouders buiten spel. Als de ouders de ideologie van de school niet onderschrijven, worden ze veelal de toegang tot deelname aan het bestuur ontzegd. Hiermee wordt een systeem in stand gehouden dat door een groot deel van de burgers niet meer wordt herkend. Daarom is het tijd voor een nieuw debat over de inrichting van het onderwijs. Voor D66 geldt dat ze de school terug wil geven aan de ouders, want "de ouders zijn de dragers van de vrijheid van het onderwijs" aldus de notitie.

6. *Schoolslag 2000* (februari 1998)¹⁸

De volledige titel van dit document luidt *Schoolslag 2000. Voorstellen voor een lange termijn investeringsplan in het funderend onderwijs*. Het betreft hier een discussienota die is opgesteld door de Tweede Kamerfractie van D66. *Schoolslag 2000* is een discussienota waarmee de partij in de campagnemaanden van 1998 in gesprek wilde gaan met ouders, leerkrachten, leerlingen, besturen en andere betrokkenen in het onderwijs. De nota en de uitkomst van de discussie zouden dan voor D66 het vertrekpunt voor het overleg voor het volgende regeerakkoord vormen. De nota beschrijft de veranderingen en investeringen die nodig zijn om het onderwijs gedurende de komende tien jaar te verbeteren.

In *Schoolslag 2000* wordt gesuggereerd dat er veel wordt geklaagd over het onderwijs: zo willen leerlingen meer geïnspireerde leraren, vinden ouders de klassen te groot, gaan leraren gebukt onder de regeldruk, en schoolleiders verdrinken in de vloed aan wet- en regelgeving. De drang tot centralisatie en de gevoerde bezuinigingen in het onderwijs hebben ervoor gezorgd dat we in deze onwenselijke situatie terecht zijn gekomen. Ondanks alle aanpassingen zijn de knelpunten niet weggenomen. Het centrale probleem – te veel ambitie en regels en te weinig middelen – is blijven bestaan. Om in te spelen op de maatschappelijke veranderingen en behoeften en een inhaalslag te maken om kwalitatief hoogwaardig onderwijs voor de 21e eeuw te realiseren, heeft het funderend

¹⁷ Deze notitie is terug te vinden in de katern van het partijblad *De Democraat*, jaargang 29, nummer 10.

¹⁸ Dit document is geraadpleegd via de openbare collectie van het DNPP te Groningen.

onderwijs topprioriteit voor D66. Om dit op niveau te brengen zijn veranderingen en investeringen nodig. Volgens de nota is de ideale school voor D66 *"een school die voor de volle 100% door de rijksoverheid gefinancierd wordt, over zoveel mogelijk aangelegenheden zelf beslist en dit doet in een open, niet al te grootschalige cultuur waarin leerlingen, leerkrachten en vooral ook ouders een grote inbreng hebben. Die school wordt niet gehinderd door overrijd 'van bovenaf' opgelegde vernieuwingsconcepten, maar bewaakt een kwalitatief hoge onderwijsnorm op grond van een pedagogische visie die in vrijheid inhoud gegeven kan worden. De school biedt zonder uitzondering aan iedere leerling de gelegenheid om zijn of haar talenten ten volle te ontplooien."*¹⁹ Kortom, zorgvuldig bestuur, democratisering, pluriformiteit en solidariteit worden in deze nota als belangrijke idealen voor D66 in het onderwijs geformuleerd. Om dit te realiseren zijn er een aantal organisatorische verbeteringen voor alle betrokken (leerlingen, leerkrachten, scholen en de overheid) geformuleerd en beschreven waar de investeringen naartoe dienen te gaan.

7. De keuze is aan jou/u/mij/jullie/ons (2001)²⁰

De brochure *De keuze is aan jou/u/mij/jullie/ons* is gezamenlijke uitgave van de Jonge Democraten en D66. Lotte Bruins Slot en Boris van der Ham – onder de noemer Nieuwe Democraten – hebben in dit document een aantal ideeën voor enkele maatschappelijke problemen opgesomd. Dit hebben ze niet gedaan door zelf deze ideeën aan te dragen en deze op te schrijven, maar door naar jongeren en ouderen te luisteren. Zij hebben één ding met elkaar gemeen: hoewel ze het druk hebben met hun alledaagse leven, zijn ze desondanks dagelijks bezig met politiek. Ze signaleren maatschappelijke problemen en knelpunten, denken hier over na en ze hebben ideeën en suggesties om deze het hoofd te bieden of op te lossen. Via deze publicatie hebben Lotte Bruins Slot en Boris van der Ham een aantal van deze ideeën verzameld zodat jongeren en ouderen op deze wijze een bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij. Bij ieder thema hebben zij een korte inleiding geschreven en vervolgens, door middel van opiniestukken en interviews, hebben ze jongeren en ouderen aan het woord gelaten. De bijdragen bij het thema onderwijs gaan over het lerarentekort, het persoonsgebonden budget in het hoger onderwijs, de genetische revolutie, het splitsen van het wetenschappelijk onderwijs, het concentreren van het wetenschappelijk onderzoek, de leerlingenraad en het verbreden van de lesbevoegdheid.

¹⁹ Tweede Kamerfractie D66, *Schoolslag 2000*: p. 9.

²⁰ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

8. *Kiezen voor kleiner (juni 2001)*²¹

In juni 2001 werd het rapport *Kiezen voor kleiner* gepresenteerd door Thom de Graaf als reactie op de voortdurende schaalvergroting in het voortgezet onderwijs. In het document wordt gepleit om de menselijke maat weer terug te brengen in het onderwijs. Scholen telden in het begin van de 21e eeuw gemiddeld drie keer zoveel leerlingen als in 1990. Het aantal scholen in het voortgezet onderwijs was in twintig jaar tijd met ongeveer tweederde afgenomen. Vestigingen met meer dan duizend leerlingen waren niet langer een ondenkbaar verschijnsel. Hierdoor was kleinschalig categoriaal onderwijs vrijwel onmogelijk gemaakt. In plaats daarvan waren er brede scholengemeenschappen of 'leerfabrieken' ontstaan. Als we niet oppasten, dreigde hetzelfde te gebeuren met het basisonderwijs. Volgens het rapport wordt er nu en is er in het verleden veelal gesproken over de (veronderstelde) voordelen van grootschalig onderwijs, maar het is niet allemaal pracht en praal. Uit divers (buitenlands) onderzoek is gebleken dat leerlingen beter tot hun recht komen op kleinere scholen: mensen voelen zich daar beter thuis, hebben meer zelfrespect en gaan beter met elkaar om, zijn meer aanwezig en vertonen minder ongewenst gedrag (spijbelen, geweld en drugsgebruik). Verder hebben zowel leraren als leerlingen op kleinere scholen een positievere houding, zijn ouders meer betrokken en leiden buitenschoolse activiteiten een bloeiend bestaan. Ook de veiligheid is beter gewaarborgd en vallen leerlingen minder snel buiten de boot, omdat het mogelijk is om onderwijs op maat aan te bieden. Om deze redenen wil D66 af van ongebreidelde schaalvergroting in het voortgezet onderwijs.

Het bewerkstelligen van kleinschalig onderwijs zal niet eenvoudig zijn. Om dit te realiseren zijn er een aantal voorstellen geformuleerd. De hoofdlijn van de voorstellen is om:

- Meer zeggenschap te geven aan leerlingen, ouders en docenten.
- De school centraal te stellen.
- De oprichting van nieuwe scholen te vereenvoudigen.
- Grote scholen de kans te geven zich te splitsen in kleinschalige eenheden.
- Kleinere locaties te realiseren door de regels voor het oprichten van nevenvestigingen te versoepelen.
- De bestaande regelgeving tegen het licht te houden om het te toetsen op de effecten van schaalgrootte.
- Een adequate bekostiging te realiseren.

²¹ Dit document is geraadpleegd via Archipol, een gezamenlijk initiatief van het DNPP en de Universiteitsbibliotheek Groningen om de websites van Nederlandse politieke partijen te archiveren (<http://www.archipol.nl/>). Voor een overzicht van enkel de hoofdpunten van het document kunt u terecht op het digitale berichtenarchief van D66: <http://archieff.d66.nl/news/item/Kiezen%20voor%20Kleiner/2177?mid>.

9. *Wie meedoet telt mee* (november 2002)²²

De volledige titel van het document is *Wie meedoet telt mee. D66-voorstellen om de integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving te verbeteren*. In deze publicatie wordt een serie ideeën gepresenteerd om het integratieproces van nieuwkomers te verbeteren. Het document is opgesteld door de Tweede Kamerfractie van D66. Eén paragraaf gaat over de huisvesting en scholing van nieuwkomers. Hier wordt gesteld dat alle kinderen – dus ook van migranten – recht hebben op goed onderwijs. Vervolgens wordt opgesomd wat de rechten en plichten zouden moeten zijn van de ouders, kinderen en scholen. Enkele voorbeelden hiervan zijn de acceptatieplicht voor (bijzondere) scholen als de ouders expliciet kenbaar maken de grondslag van de school te respecteren, actieve bemoeienis van de ouders over het wel en wee van hun kind, het aanbieden van OALT²³ buiten de lestijd en goede begeleiding van allochtone leerlingen voor, tijdens en na schooltijd.

10. D66 verwerpt de onderwijsbegroting (december 2002)²⁴

Voor het eerst in haar bestaansgeschiedenis verwierp D66 de begroting van het Ministerie van OCW tijdens de begrotingsbehandeling. Het eerste kabinet-Balkenende stelde in het Strategisch Akkoord dat het onderwijs “speciale aandacht” verdiende en daar “prioriteit” aan gegeven moest worden. Ursie Lambrechts zei toentertijd dat uit helemaal niets bleek dat er prioriteit werd gegeven aan het onderwijs. Er werden meer bezuinigingsmaatregelen aangekondigd dan investeringsplannen. Er werden diverse wijzigingsvoorstellen ingediend om dit beleid een halt toe te roepen, maar het kabinet gaf geen gehoor hieraan. D66 gaf hiermee een duidelijk politiek signaal dat dit beleid niet kon rekenen op de steun van de sociaalliberalen.

11. Noodplan studentenhuisvesting (maart 2003)

Op 7 maart 2003 voerde D66 samen met verschillende Amsterdamse studentenorganisaties – de studentenvakbond van de UvA, de Studentenvakbond InHolland en het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) – actie voor meer studentenhuisvesting in Amsterdam. Bij deze actie werd een pand aan de Frederik Hendrikstraat te Amsterdam ‘gekraakt’ waarbij Boris Dittrich een oproep deed aan de informateurs Piet Hein Donner (CDA) en Frans Leijnse (PvdA) om een noodplan voor de studentenhuisvesting te formuleren om de ergste problemen in de studentensteden snel op te lossen. Aansluitend was er een tocht met spandoeken door de binnenstad van Amsterdam richting het Stadhuis. Daar aangekomen werd een petitie overhandigd waarin D66 en de studentenorganisaties aan het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) vroegen om serieuze gesprekken te voeren met de eigenaren van kantoorgebouwen in en rondom Amsterdam. D66 pleitte voor een nieuwe

²² Dit document is geraadpleegd via de openbare collectie van het DNPP te Groningen.

²³ OALT = Onderwijs in Allochtonen Levende Talen. De gedachte van deze onderwijsvorm was dat allochtone kinderen gemakkelijker Nederlands zouden kunnen leren als ze hun eigen moedertaal goed zouden beheersen.

²⁴ Ik heb hierover gesproken met Ursie Lambrechts (d.d. woensdag 28 mei 2008).

stichting die aanbod, verhuur en het ontruimen van de studentwerkplekken in kantoorgebouwen coördineerde.²⁵

12. Parlementair onderzoek HBO-fraude (maart 2003)

In februari 2003 kwam de Algemene Rekenkamer met een rapport over de bekostiging van het hoger onderwijs en de controle daarop.²⁶ Een van de conclusies van het rapport was dat de (financiële) controle op het hoger onderwijs tekort schoot, maar dat de onderste steen hiermee nog niet boven was gehaald. Daarop wilde D66 dat er een parlementair onderzoek werd geïnitieerd dat de bekostiging en de controle van het hoger onderwijs in kaart bracht. De partij was van mening dat het Ministerie van OCW structureel tekort schoot in haar toezichhoudende rol. Daarom moest niet alleen naar de boekhouding onder de loep genomen worden, maar ook de verdeling van de verantwoordelijkheden.²⁷ Dit leidde tot de installatie van de Commissie Vervolgonderzoek Rekenschap (ook wel de commissie-Schutte genoemd) begin mei 2003. Bijna een jaar later (april 2004) kwam de commissie met een tussenrapportage. De commissie kwam tot de conclusie dat scholen in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs ruim 58 miljoen euro te veel aan overheidsgeld hadden ontvangen. Dit onderzoek had betrekking op 145 van de 152 instellingen. Op 5 juli 2004 kreeg de commissie de opdracht om het onderzoek bij de resterende zeven instellingen te voltooien. Het rapport werd een jaar later gepubliceerd (mei 2005).²⁸ Hieruit bleek dat deze instellingen voor 38 miljoen euro te veel aan overheidsgelden hadden ontvangen. Hiermee kreeg de HBO-fraude een omvang van bijna 100 miljoen euro. De commissie adviseerde om een deel van dit geld – 58 miljoen euro – van de onderwijsinstellingen terug te vorderen. Om de schijn van belangenverstrengeling te voorkomen verzocht minister Maria van der Hoeven (OCW) haar collega Hans Hoogervorst (VWS) om de kwestie af te ronden.²⁹

²⁵ Voor meer achtergrondinformatie over deze actie, zie

http://archieff.d66.nl/news/item/Noodplan%20studentenhuisvesting_%20D66%20kraakt%20kantoorpand/3041?mid.

²⁶ De titel van het rapport luidde *Onregelmatigheden bekostiging (hoger) onderwijs*. Het rapport is terug te vinden in de *Handelingen*: HTK 2002-2003, Bijlage 28 248, No. 24.

²⁷ Voor de inbreng van Lousewies van der Laan tijdens het debat over de HBO-fraude, zie haar weblog: <http://www.lousewies.nl/item.cfm?id=62E77690-0B01-C796-EC6F9A34F2D96EDB>

²⁸ Het eindrapport van de commissie-Schutte, *Eerlijk delen II*, is online terug te vinden op de website van het Ministerie van OCW: <http://www.minocw.nl/documenten/brief2k-2005-doc-22816a.pdf>.

²⁹ De reden voor de overdracht was gelegen in het feit dat Van der Hoeven tijdens haar lidmaatschap van de Tweede Kamer ook bestuurslid was van de Technische Hogeschool Rijswijk, een van de onderwijsinstellingen die volgende de commissie-Schutte te veel geld ten onrechte had ontvangen.

13. Onderwijs: de sleutel tot integratie? (juli 2003)³⁰

In juli 2003 publiceerde het Kenniscentrum, het wetenschappelijk bureau van D66, het rapport *Onderwijs: de sleutel tot integratie? Een onderzoek naar integratiebevorderende maatregelen in het onderwijs*. De integratie van allochtonen in Nederland via het onderwijs staat centraal in dit rapport. Volgens de auteur, de toenmalige stagiaire Tamara Schellings, kan het onderwijs om twee redenen een cruciale rol spelen bij het bestrijden van achterstanden en het bevorderen van integratie. Op de eerste plaats vanwege de sociaal-culturele betekenis van onderwijs. Het onderwijs is een voorbereiding op het latere maatschappelijke functioneren die de meest elementaire vaardigheden en kennis bijbrengt. Het heeft direct invloed op de ontwikkelingsfase waarin kinderen zich bewust worden van hun eigen culturele en etnische identiteit en die van anderen. Het onderwijs kan op zowel op negatieve als een positieve manier bijdragen aan de houding en het gedrag van allochtone leerlingen later. De tweede bijdrage die het onderwijs kan leveren aan het bevorderen van integratie heeft betrekking op de economische betekenis van onderwijs. De toegang tot een goede positie op de arbeidsmarkt wordt vandaag de dag bepaald door het onderwijs en het opleidingsniveau. Daarvoor worden twee subsidieregelingen nader bestudeerd die gehanteerd worden om leer- en ontwikkelingsachterstanden van allochtonen: het Gemeentelijke Onderwijsachterstandenbeleid (GOA) en de gewichten- en culturele minderheden (cumi) regeling. Tevens geeft de auteur een beschrijving van het achterstandenbeleid dat in Frankrijk, Engeland en Wales wordt gevoerd. Het rapport had niet tot doel om conclusies te trekken of aanbevelingen te doen betreffende de bestudeerde subsidieregelingen.

14. Hoorzitting geweld op school (februari 2004)

Een reeks gewelddadige incidenten op diverse scholen door het hele land, waarvan de dood van conrector Hans van Wieren van het Terra College in Den Haag uitgebreid in het nieuws is geweest, vormde de aanleiding voor D66 om een hoorzitting over geweld op school te organiseren. Bij D66 ontstond de behoefte om naar geluiden uit de samenleving van leerlingen leraren en schoolbesturen te luisteren. Ursie Lambrechts verzocht daarom in januari 2004 de vaste Commissie Onderwijs om deze hoorzitting te organiseren. Deze werd gehouden in februari 2004. Deze hoorzitting resulteerde in een verslag dat als basis diende voor het debat met de minister over veiligheid in en rond de scholen. Diverse D66-initiatieven zijn hieruit voortgevloeid, zoals het reserveren van geld voor de instelling van een conciërge op diverse scholen in het primair onderwijs.³¹

³⁰ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

³¹ Telefonisch interview met oud-Kamerlid Ursie Lambrechts, d.d. woensdag 28 mei 2008.

15. De Nationale Onderwijsdialoog (mei 2004)

Begin mei 2004 werden via een mailingbureau 11.000 brieven verstuurd naar diverse onderwijsinstellingen en –organisaties om deel te nemen aan de Nationale Onderwijsdialoog. Door een breed onderwijspubliek uit te nodigen (basisscholen, instellingen van voortgezet onderwijs, MBO-, en HBO, studenten en diverse onderwijsorganisaties zoals de LSVB, SBO en LOF³²) wilde D66 ideeën en problemen binnen het onderwijs oppikken en de reputatie van ‘onderwijspartij’ opnieuw bevestigen.³³ Op de Nationale Onderwijsdialoog zouden zes workshops verzorgd worden, uiteenlopend van basisonderwijs tot wetenschappelijk en bijzonder onderwijs. Per onderwerp zou een deskundige spreker een korte inleiding verzorgen om richting te geven aan de discussie en zou een prominent D66’er aanwezig zijn om te luisteren. Ondanks de vele duizenden brieven die verstuurd waren en de reclame die via de website werd gemaakt kwamen er slechts 34 aanmeldingen (terwijl er 300 plaatsen beschikbaar waren). Na enkele verwoede pogingen om het aantal deelnemers te vergroten werd op donderdag 27 mei 2004 definitief besloten om de Nationale Onderwijsdialoog niet door te laten gaan. Volgens de *Evaluatie Onderwijsdialoog 2004* – geschreven door de coördinatoren van de Nationale Onderwijsdialoog Janine Odink en Mark Bakkers – waren de ongelukkige datum, geringe promotie, de achtergrond van de sprekers en de (te brede) opzet van de workshops de belangrijkste factoren die hebben bijgedragen aan het beperkt aantal aanmeldingen.³⁴

16. Actie voor meer en veiligere studentenwoningen (augustus 2004)

De hele maand augustus voerde Kamerlid Boris van der Ham samen met de D66-studentensteden actie voor meer en veiligere studentenwoningen. Volgens een landelijke inventarisatie van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVB) stonden in de zomer van 2004 zo'n 30.000 studenten op de wachtlijst voor een studentenwoning. Naast het feit dat er te weinig studentenwoningen beschikbaar waren, werd de brandveiligheid in deze woningen met een korreltje zout genomen. In een steekproef onder 100 studentenhuizen gaf een groot deel van de bewoners aan dat zij hun woning niet veilig vonden. Tevens bleek dat geen enkel studentenhuus uit de steekproef in aanraking was geweest met controle op brandveiligheid of ooit benaderd was met informatie over brandveiligheid. Een idee van Boris van der Ham om de brandveiligheid te vergroten was om huisbazen van oudere studentenhuizen te verplichten om rookmelders te installeren en betere voorlichting over brandveiligheid te verzorgen. Deze actie diende enerzijds om studenten meer bewust te maken van het belang van brandveiligheid en anderzijds om het kamertekort ter sprake te brengen.

³² LSVB = Landelijke Studenten Vakbond.

SBO = Stichting Sectorbestuur Onderwijsmarktbeleid.

LOF = Landelijk Overleg van Fracties.

³³ Odink & Bakker, *Evaluatie Onderwijsdialoog 2004*: p. 4.

³⁴ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

17. Het Paasakkoord (maart 2005)

In het voorjaar van 2005 kwam het tweede kabinet-Balkenende bijna vroegtijdig ten val. In het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet was afgesproken om de deconstitutionalisering van de Kroonbenoeming van de burgemeester te steunen. Het voorstel van de gekozen burgemeester dat door minister van Bestuurlijke Vernieuwing Thom de Graaf was ingediend, behaalde in de tweede lezing een tweederde meerderheid in de Tweede Kamer. Er was alleen nog een tweederde meerderheid in de Eerste Kamer nodig, maar deze kwam er niet omdat de PvdA-fractie tegen stemde (de beruchte nacht van Van Thijn op 22 maart). Vervolgens trad minister De Graaf af en was de Paascrisis een feit. De coalitiepartijen CDA, VVD en D66 onderhandelden over herziening van het regeerakkoord. Op Paaszaterdag (26 maart) bereikten zij hierover overeenstemming. In dit akkoord (het Paasakkoord) werden afspraken gemaakt over een brede agenda voor bestuurlijke vernieuwing, de hervormingen voor het mediabestel en het gebied van onderwijs, kennis en innovatie.³⁵ Op het laatste terrein werd afgesproken om de begroting van onderwijs structureel met 250 miljoen euro te verhogen. Op het extra ledencongres dat werd ingelast op 2 april werd het Paasakkoord goedgekeurd: het partijbestuur had in een motie om steun gevraagd voor een voortzetting van het kabinet op basis van het Paasakkoord en deze ook gekregen.

18. De noodzaak van differentiatie en decentralisatie (april 2005)³⁶

In april 2005 publiceerde het Kenniscentrum het rapport *Voorkomen van voortijdig schoolverlaten. De noodzaak van differentiatie en decentralisatie*. Dit document is van de hand van toenmalige stagiaire Barbara Jolien van Wijk. Schoolverlaters staan centraal in deze publicatie. De auteur stelt dat de groep schoolverlaters niet zo homogeen als waar men over het algemeen van uitgaat: verschillende groepen jongeren verlaten het onderwijs om verschillende redenen. Daarnaast zijn de problemen niet in het hele land even groot. In deze publicatie wordt beschreven welke problemen er verbonden zijn met voortijdig schoolverlaten, welke oorzaken hieraan ten grondslag liggen, wat het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten anno 2005 is en hoe deze problemen zouden kunnen worden opgelost. Daarvoor heeft de auteur diverse schooldirecteuren in het voortgezet onderwijs geïnterviewd en geënquêteerd. De belangrijkste conclusie is dat er geen volledig beeld bestaat van de problematiek en dat de specifieke problematiek van veel groepen schoolverlaters nog onbekend is. In het laatste hoofdstuk doet de auteur een aantal aanbevelingen om na te gaan wat de problemen van schoolverlaters zijn, hoe die problemen aangepakt kunnen worden hoe scholen en jongeren optimaal kunnen profiteren van succesvolle initiatieven.

³⁵ De tekst van het Paasakkoord kunt u nalezen in het *Congresboek extra Partijcongres* op: <http://archieff.d66.nl/page/downloads/Congresboek-C80A%20def.pdf>

³⁶ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

19. *Op weg naar nieuwe solidariteit (mei 2005)*³⁷

In dit pamflet beschrijft Boris Dittrich hoe vanuit een progressieve, sociaalliberale politiek nieuwe samenhang in de huidige samenleving kan worden aangebracht voor de uitdagingen van onze tijd. De Nederlandse maatschappij is sinds de oprichting van D66 immers sterk veranderd: grote veranderingen als ontzuiling, ontkerkelijking, individualisering en immigratie hebben de samenleving een ander aangezicht gegeven. Uitgangspunten hierbij zijn de kracht van mensen en actief burgerschap. Om betrokken, mondige en verantwoordelijke burgers in onze samenleving te creëren, is het zaak dat er geïnvesteerd wordt in de jeugd. Investeren in het onderwijs betekent investeren in mensen. Enkele aandachtspunten hierbij zijn het uitbannen van analfabetisme, het verbeteren van het VMBO, het stimuleren van kleinschaligheid op scholen, het wegwerken van wachtlijsten voor speciaal onderwijs, het aanpakken van het lerarentekort, het vergroten van de vrijheid van studenten en het organiseren van dagarrangementen voor het combineren van werk en opvoeding. In dit pamflet geeft Boris Dittrich zeer summier aan hoe deze aandachtspunten gerealiseerd zouden kunnen worden.

20. Studiegroep 'Vrijheid van onderwijs' (mei 2005)

Op het 81e ledencongres op 21 mei 2005 te Nijkerk stond het thema onderwijs centraal. Voorafgaand aan het congres was er de D66 studiegroep 'Vrijheid van Onderwijs' ingesteld. Deze studiegroep, onder het voorzitterschap van de toenmalige D66-fractie leider van de Eerste Kamer Eddie Schuyer, had een notitie geschreven over artikel 23 van de Grondwet en de vrijheid van het onderwijs.³⁸ De notitie bevat een aantal voorstellen voor de modernisering van het grondwetsartikel. De grondgedachte van de studiegroep was dat zowel de ouders als de overheid verantwoordelijkheid dragen voor het onderwijs: de ouders moeten in alle vrijheid een sterke invloed hebben op de leer- en leefomgeving van hun kind(eren) en de overheid bepaalt aan welke kwaliteitseisen het onderwijs moet voldoen. Op basis van dit uitgangspunt deed de studiegroep de volgende voorstellen: opheffing van het verschil tussen openbaar en bijzonder onderwijs, het verruilen van het begrip "richting" voor de bredere en neutralere term "grondslag", stichting van nieuwe scholen enkel nog op basis van richtingvrije planning, ouders het recht geven om op bestaande scholen de grondslag te wijzigen, het algemeen toegankelijk stellen van alle scholen die binnen het publieke bestel vallen en met publieke middelen worden bekostigd, het aanscherpen van de deugdelijkheidseisen en het recht op onderwijs vastleggen in artikel 23. Dit document werd gebruikt om het debat met de zaal te stimuleren.

³⁷ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

³⁸ Deze notitie is terug te vinden op <http://www.jongedemocraten.nl/content/view/985/2469>

21. *Verzekering van onze toekomst (mei 2005)*³⁹

In het manifest *Verzekering van onze toekomst* geeft het Kenniseconomie Platform D66 haar visie op de kenniseconomie, een kritische beschouwing van het gevoerde innovatiebeleid van de voorgaande twee jaren en formuleert ze een tiental praktische punten die op korte termijn geïmplementeerd kunnen worden om de kenniseconomie te verbeteren. Een van de speerpunten of aandachtsgebieden waarin geïnvesteerd dient te worden is het onderwijs. Scholen en kennisinstituten zijn instellingen waar de fundering voor de kenniseconomie wordt gelegd door kennistransfer mogelijk te maken. *“Een betere overheidsinvesteringen dan in onderwijs is voor de toekomst van een land nauwelijks denkbaar”* aldus de auteurs. Maximalisering van het eigen individuele talent is het doel van het onderwijs. Zo zorg je ervoor dat iedereen – hoog- of laagopgeleid, arm of rijk – een steentje kan bijdragen aan het verbeteren van de economie. Dit wordt ‘inclusieve kenniseconomie’ genoemd in het pamflet. De lijst met punten die voor verbetering in aanmerking komen is lang, maar de inzet van extra middelen moet zo gekozen worden dat het rendement van de geïnvesteerde euro’s zo optimaal mogelijk is. Dat kan het beste worden bereikt door concentratie aan de onderkant en bovenkant van het onderwijs: als uitvallers aan de onderkant van het onderwijssysteem voorkomen worden en de lat voor de bovenkant van de onderwijsmarkt wat hoger wordt gelegd, zal de dynamiek van het systeem ervoor zorgen dat dit ook ten goede komt van de lagen er tussenin volgens de auteurs.

Het Kenniseconomie Platform D66 geeft eveneens aan hoe dit gerealiseerd kan worden.

- **Selectie en ruimte voor toptalenten:** we moeten af van de cultuur van de middenmaat. Echte toptalenten moeten de kans krijgen om zich te ontplooiën. Het academisch klimaat kan verbeterd worden door de focus te leggen op kwaliteit in plaats van kwantiteit. De faciliteiten voor toptalenten om zich verder te specialiseren moeten vergroot worden. Oplossingen hiervoor zijn selectie aan de poort, het instellen van topfaculteiten, differentiatie in collegegeld, drie soorten masters in te voeren (domein-, professie- en onderzoekgerichte masters), financiële beloning voor toptalenten zoals een topbeurs, en het genereren van meer privaat geld.
- **Basisberoepsopleiding VMBO:** het Nederlandse onderwijssysteem gaat ervan uit dat jongeren pas een startkwalificatie hebben als ze na het VMBO een tweejarige MBO-opleiding hebben gevolgd. Een aanzienlijk deel van de leerlingen die voor een basisberoepsopleiding kiest kan hun weg slecht vinden in het MBO. Dat komt door de sterke focus op theorie. Hierdoor staat het bedrijfsleven verder dan ooit af van het VMBO-onderwijs. Oplossing hiervoor is dat de opleidingen minder theorie en meer praktijk bevatten. Er dienen dus meerdere stageplaatsen en stage-mogelijkheden te komen. Om de vakken beter inzichtelijk te maken is het verstandig om E-learning materiaal voor scholen kosteloos tot hun beschikking te stellen om theorievakken beter inzichtelijk te maken (zie ook volgende punt)

³⁹ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

- **E-learning en gaming:** het uitvalpercentage in het VMBO wordt deels veroorzaakt doordat leerlingen moeite hebben met theorievakken. E-learning kan hierbij helpen, maar er bestaat nog geen centraal beleid. Door een Creative Industry in het leven te roepen kan deze instelling de benodigde E-learning software ontwikkelen.

22. Actieplan tegen lerarentekort (september 2005)⁴⁰

In september 2005 presenteerde D66 het *Lerarenplan*. Hierin wordt dieper ingegaan op het lerarentekort in het basis- en het voortgezet onderwijs. Het lerarentekort kende zowel een kwantitatief als een kwalitatief aspect: zowel in absolute aantallen als in gekwalificeerde aantallen waren er anno 2005 te weinig (goede) leraren. Dit zou in de nabije toekomst alleen maar groter en erger worden indien er niet snel adequaat ingegrepen zou worden in de onderwijssector. Lesuitval, grotere klassen en meer lager opgeleide leerkrachten zouden het gevolg hiervan zijn. In het *Lerarenplan* kwam D66 met voorstellen om het lerarentekort te bestrijden. In dit actieplan zijn diverse maatregelen uiteengezet om de lerarenopleiding te verbeteren, docenten meer vrijheid en eigen verantwoordelijkheid te geven, de arbeidsvoorwaarden van leraren op te schroeven en om tijdelijk extra leerkrachten op scholen aan te nemen die na 2007 de grote pensioneringsgolf kunnen opvangen. Om de kwaliteit van de pabo te verhogen wordt er voorgesteld om de toelatingseisen te verhogen door het toelatingsniveau van MBO-3 te verhogen naar havo met wiskunde A, vakkennis meer centraal te stellen dan pedagogische vaardigheden, de opleidingen die tekort schieten te sluiten als ze niet binnen één jaar kunnen aantonen dat ze verbeterd zijn, en door de universitaire lerarenopleiding aantrekkelijker te maken. Om de arbeidsvoorwaarden van docenten te verbeteren stelt de partij voor om een functiewaarderingssysteem in het leven te roepen en na drie jaar lesgeven een bonus te verstrekken aan degenen die voor het onderwijs hebben gekozen.

23. Destandaardisatie als grondbeginsel (augustus 2005)⁴¹

De laatste publicatie van het Kenniscentrum dat over onderwijs gaat in de onderzochte periode is het rapport *Destandaardisatie als grondbeginsel. Zorgen voor vernieuwend onderwijs*, geschreven door toenmalig stagiair Niels Zwikker. Hierin heeft hij een aantal onderwijsdeskundigen geïnterviewd over 'het nieuwe leren.' In de vraaggesprekken zijn een viertal thema's besproken: de opkomst, de nieuwe aspecten, de voor- en nadelen en het toekomstperspectief van het 'nieuwe leren.' Op basis van de interviews komt de auteur tot de volgende conclusies: de onvrede over het bestaande, klassieke onderwijssysteem is de belangrijkste reden geweest om onderwijsvernieuwingen in te voeren. Dat maakte het volgens de ondervraagden noodzakelijk om de structuur en de inhoud van het onderwijs drastisch te herzien. De inhoud van de moderne onderwijsvernieuwingen verschilt volgens de auteur niet wezenlijk van de traditionele. Het grote verschil tussen de moderne en traditionele vernieuwingen is de invloed ervan, doelend op het onderscheid tussen de algemene, door de overheid

⁴⁰ Het actieplan tegen het lerarentekort is terug te vinden in het digitale berichtenarchief van D66: http://www.d66.nl/9359000/1/j9vvhc6cwgbojx9/vhbzrt5d48zg?ctx=vhdee63816sv&start_tab0=20

⁴¹ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

geïntroduceerde vernieuwingen, en de specifieke, particuliere vernieuwingen. De voordelen van de meeste onderwijsvernieuwingen lijken in eerste instantie groot, maar tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat deze voordelen niet hard te maken zijn, omdat de resultaten van het moderne vernieuwingsonderwijs zeer moeilijk meetbaar zijn. Wat betreft het toekomstperspectief zijn de geïnterviewden het met elkaar eens dat de scholen meer vrijheid moeten krijgen om zelf te beslissen op welke manier ze het onderwijs willen vernieuwen. Tevens dienen de scholen de vrijheid te krijgen om zelf een deel van het curriculum in te vullen en een eigen kwaliteitscontrolesysteem te ontwikkelen waarmee zij verantwoording kunnen afleggen aan ouders en leerlingen. De aanbevelingen van de auteur hebben betrekking op het creëren van voldoende ruimte voor scholen om onderwijsvernieuwingen van onderaf te initiëren, registratie van doelen en resultaten van de onderwijsvernieuwingen en (nieuwe vormen van) kwaliteitsbewaking.

24. De Dittrich-bonus (september 2005)

Op 22 september 2005 diende voormalig D66-leider Boris Dittrich een motie in om de basisbeurs van de studiefinanciering met 150 euro per jaar te verhogen vanwege de invoering van het nieuwe zorgstelsel.⁴² Studenten zonder aanvullende beurs maar met een bijbaan dreigden door de invoering van het nieuwe zorgstelsel er op achteruit te gaan in inkomen, omdat de regering oorspronkelijk niet van plan was om hen te compenseren. De inkomens van deze specifieke groep waren volgens de regering niet te isoleren. In plaats van deze gerichte groep te compenseren diende Dittrich een motie in om alle studenten die studiefinanciering ontvangen te compenseren voor de verhoogde uitgaven van het nieuwe zorgstelsel. Dittrich: *"Het zou niet eerlijk zijn als deze studenten tussen de wal en het schip vallen, alleen omdat het technisch moeilijk is hen te compenseren. Daarom stelt D66 voor om de basisbeurs voor alle studenten met 150 euro per jaar te verhogen. De basisbeurs is toch al geen vetpot, en dan druk ik mij zachtjes uit."*⁴³ Dit was de eerste keer sinds de invoering van de basisbeurs dat deze werd verhoogd in plaats van verlaagd.

25. Medeondertekenaar initiatiefwetsvoorstel toelatingsplicht (december 2005)

In december 2005 dienden de Kamerleden Hamer (PvdA), Vergeer (SP), Jungbluth (GroenLinks) en Lambrechts (D66) gezamenlijk een initiatiefwetsvoorstel in die tot doel had om de vrije schoolkeuze te versterken.⁴⁴ In de Memorie van Toelichting⁴⁵ werd geschreven dat het initiatiefwetsvoorstel beoogde om de beperkingen weg te nemen die de keuzevrijheid van ouders belemmeren bij de schoolkeuze voor hun kind(eren). Dit willen de indieners bewerkstelligen door de toelatingsgronden bij het bijzonder onderwijs te verruimen. In feite komt het er op neer dat de indieners een acceptatie- of

⁴² HTK 2005-2006, Bijlage 30 300, No. 25.

⁴³ http://archieff.d66.nl/news/item/Dittrich-bonus%20van%20_8364_150%20voor%20studenten/3918?mid.

⁴⁴ HTK 2005-2006, Bijlage 30 417, No. 2. De volledige titel van het wetsvoorstel luidde als volgt: 'Voorstel van wet van de leden Hamer, Vergeer, Jungbluth en Lambrechts houdende wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op educatie en beroepsonderwijs inzake toelating tot bijzondere onderwijsinstellingen van leerlingen of deelnemers die, of van de wettelijke vertegenwoordigers, de grondslag van de instelling niet onderschrijven (regeling toelatingsrecht bijzonder onderwijs).'

⁴⁵ HTK 2005-2006, Bijlage 30 417, No. 3.

toelatingsplicht van leerlingen voor bijzondere scholen willen realiseren. In de praktijk komt het volgens hen nog te vaak voor dat leerlingen om onduidelijke redenen niet op een school worden toegelaten (zoals 'de school is vol'), naar een andere school worden doorverwezen of op een wachtlijst worden geplaatst. Deze ongelijke rechtspositie van het openbaar onderwijs bemoeilijkt het om tot onderlinge afspraken te komen over een gezamenlijk toelatingsbeleid. Daarnaast streven de indieners ernaar een gemengde samenstelling van scholen en een redelijke afspiegeling van de (woon)wijk te realiseren ter bevordering van de integratie van allochtone kinderen. Naar aanleiding van het advies van de Raad van State⁴⁶ werd in november 2006 werd er een nota van wijziging⁴⁷ ingediend. Op diverse punten werd het oorspronkelijke wetsvoorstel aangepast.⁴⁸ Het wetsvoorstel is weliswaar ingediend, maar nog niet behandeld door het parlement. Daarmee willen de fracties wachten tot net vóór de volgende Tweede Kamerverkiezingen.⁴⁹

26. Start onderwijscampagne (augustus 2006)

Boris van der Ham en de Jonge Democraten waren door het hele land te vinden tijdens de introductiedagen van de hogescholen en universiteiten. Ze deelden hierbij onder meer flyers uit met daarop een aantal punten die de partij heeft weten te realiseren voor de studenten.⁵⁰ Dit was de start van de onderwijscampagne van D66. Deze campagne richtte zich op studenten. Vlak na de start van de onderwijscampagne spoorde Boris van der Ham studenten aan om hun ideeën over het hoger onderwijs kenbaar te maken aan D66 door middel van het versturen van een smsje. Studenten konden hun mening doorsturen naar het nummer 4222. De promotie van deze sms-actie vond plaats door oproepen te doen via het online vriendennetwerk Hyves (<http://www.hyves.nl/>), door studentenbladen te benaderen en door advertenties in het gratis dagblad Metro te plaatsen. Het resultaat was dat honderden studenten berichtjes stuurden. De bijdragen werden gebruikt in het debat met de staatssecretaris over het hoger onderwijs begin oktober.⁵¹

Een ander initiatief van Boris van der Ham voor de onderwijscampagne was het *nachtmanifest*. Via de website <http://www.manifestvandenacht.nl/> konden bezoekers de minister-president van de nacht kiezen. Deze persoon kreeg deze titel vanwege zijn verdiensten voor het uitgaansleven. De eigenaar van de Amsterdamse uitgaansgelegenheid 'Jimmy Woo', Casper Reinders, werd verkozen tot minister-president van de nacht en kreeg in november het *nachtmanifest* overhandigd (waaraan de bezoekers van de website konden meeschrijven). Hierin stonden een

⁴⁶ HTK 2006-2007, Bijlage 30 417, No. 4.

⁴⁷ HTK 2006-2007, Bijlage 30 417, No. 5.

⁴⁸ Zo is de oorspronkelijke titel van het wetsvoorstel veranderd in 'Voorstel van wet van de leden Hamer, Vergeer, Jungbluth en Lambrechts houdende wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op educatie en beroepsonderwijs en de Algemene wet gelijke behandeling inzake toelating tot onderwijsinstellingen van leerlingen of deelnemers (regeling toelatingsrecht onderwijs).' Ook inhoudelijk waren er diverse wijzigingen aangebracht.

⁴⁹ Gesprek met beleidsmedewerker Sabeth de Boer d.d. donderdag 24 april 2008.

⁵⁰ Deze flyer is als bijlage toegevoegd aan de inventarisatie.

⁵¹ Meer over deze actie, zie http://www.borisvanderham.nl/2006/10/smsactie_onder_studentsen_heeft.html.

zevental punten voor een beter nachtleven en meer cultuur te realiseren. Het doel van de verkiezing was om het nachtleven in Nederland bruisender te maken.⁵²

27. Presentatie tegenbegroting (september 2007)

Zoals ieder jaar presenteerde het kabinet op de derde dinsdag van september de Miljoenennota en begroting van 2008. Het kabinet trok 133 miljoen euro extra uit om de kwaliteit van het onderwijs te begroten. Dit geld was onder meer bestemd voor een salarisverhoging van de leerkrachten, betere arbeidsomstandigheden en het instellen van extra conciërges. Maar dit was volgens de Democraten veel te weinig om de plannen van de Tijdelijke Commissie Leraren te realiseren. Daarom presenteerde D66 op Prinsjesdag een tegenbegroting waarin meer geld werd vrijgemaakt voor onderwijs.⁵³ Bovenop het bedrag dat het kabinet extra wilde uittrekken voor onderwijs begrootten de Democraten nog eens 500 miljoen euro extra. Dit geld was bestemd voor prestatiegerichte salarisverhogingen en betere scholing en bijscholing van leraren. De tegenbegroting was zowel door het Centraal Planbureau (CPB) als het Natuur- en Milieuplanbureau (NMP) doorberekend. Zij concludeerden dat de tegenbegroting van D66 op diverse terreinen betere beleidsvoorstellen had gedaan dan het kabinet.

28. Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwing (februari 2008)

In april 2007 deed de vaste commissie voor onderwijs, cultuur en wetenschap het voorstel om een parlementair onderzoek in te stellen naar de besturingsprocessen rond de implementatie van onderwijsvernieuwingen in Nederland.⁵⁴ Op 25 april werd de Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen (ook wel de commissie-Dijsselbloem genoemd) ingesteld. Namens D66 nam Boris van der Ham zitting in de commissie. De commissie had tot doel om inzicht te verwerven in de invoering, totstandkoming, implementatie en resultaten van onderwijsvernieuwingen om daarmee lessen te trekken voor de toekomst. In februari 2008 presenteerde de commissie haar bevindingen aan de Tweede Kamer.⁵⁵ De conclusies die de commissie trok waren fors: de overheid had haar kerntaak (het zorg dragen voor kwalitatief goed onderwijs) verwaarloosd, de overheid had zich ten onrechte teveel op het terrein van de scholen bevonden, er was sprake van een onzorgvuldig beleidsproces en de uitvoering werd ernstig onderschat. Boris van der Ham over de parlementaire onderzoekscommissie en haar bevindingen: *“De afgelopen twintig jaar zijn verschillende bewindslieden druk bezig geweest met de details van het lesgeven en zijn daarbij het doel uit het oog verloren. Namelijk dat leerlingen voldoende basiskennis moeten hebben (...) De overheid moet ophouden zich met de vorm van het onderwijs te bemoeien. Dat moeten leraren zelf doen. De*

⁵² Zie onder meer de videoclip “Met Boris van der Ham op stap” op Youtube:

<http://www.youtube.com/watch?v=2tuzkW2Whac>. Een soortgelijk initiatief had Boris van der Ham twee jaar eerder ook al ondernomen met de actie Dance66 en het *Dance Manifest*. Voor de tekst van het *Dance Manifest* zie <http://www.d66net.nl/dance66/ManifestDance66.doc>.

⁵³ De tegenbegroting is opgenomen in de *Handelingen*: HTK 2007-2008, Bijlage 31 200, No. 6.

⁵⁴ Zie HTK 2006-2007, Bijlage 31 007, No. 1.

⁵⁵ Het eindrapport van de Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen is in de *Handelingen* terug te vinden: HTK 2007-2008, Bijlage 31 007, No. 6.

*overheid moet de kwaliteit bewaken.*⁵⁶ In een persbericht van de Ministerraad van 2 juni jl. erkende het kabinet dat er in de jaren negentig fouten zijn gemaakt bij de invoering van onderwijsvernieuwingen. Het kabinet zal de aanbevelingen van de commissie om meer aandacht te besteden aan taal en rekenen, om de positie en beloning van de leraar te verbeteren en om het toezicht op (zeer) zwakke scholen te verscherpen overnemen. Tevens zegde het kabinet toe om bij toekomstige onderwijsvernieuwingen meer tijd in te ruimen voor experimenten en wetenschappelijke onderbouwing.⁵⁷

29. Talent als bron voor welvaart (maart 2008)⁵⁸

De fractievoorzitter van de Eerste Kamerfractie van D66, Gerard Schouw, de beleidsmedewerker van de Eerste Kamerfractie, Rob Jetten, en de voorzitter van de Jonge Democraten, Floris Kreiken, publiceerden zeer recentelijk een discussiepamflet over de inrichting van het onderwijs in Nederland in 2015. In dit pamflet zijn een aantal ideeën, uitgangspunten en voorstellen geformuleerd voor de hervorming van het onderwijs. Het doel van het pamflet is om de discussie binnen de partij over onderwijs te stimuleren. Volgens de auteurs van het pamflet is zorgen voor goed onderwijs een van de basistaken van de overheid. Goed onderwijs is essentieel voor de samenleving. Ieder moet de mogelijkheid hebben om zijn of haar talenten zo volledig mogelijk tot ontplooiing te brengen. De overheid moet hiervoor de randvoorwaarden creëren. In het pamflet worden een aantal problemen in het onderwijs verwoord. Zo is er momenteel geen sprake van maximalisatie van talent: diverse onderzoeken tonen aan dat zeker 10% van de leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs beter kan presteren dan zij dagelijks doet. Daarnaast worden ouders en kinderen tot een betrekkelijk vroege keus gedwongen voor het vervolgonderwijs. Laatboeiers kunnen zo niet tot hun recht komen. De vroege keuze van de vervolgonpleiding zorgt ervoor dat kinderen in een homogene leeromgeving belanden. Hierdoor ontbreekt er één belangrijk mechanisme, namelijk dat zwakke leerlingen zich kunnen optrekken aan sterke leerlingen. Deze situatie is veroorzaakt doordat een aantal inhaalroutes die bestonden de afgelopen jaren systematisch zijn afgebroken (MAVO, LTS). De routes die in het huidige systeem nog beschikbaar waren om de laatbloeiërs een kans te gunnen, zijn steeds moeilijker toegankelijk. Tevens moet er iets gedaan worden aan het lerarentekort. Er worden ook een aantal denkrichtingen en oplossingen gepresenteerd om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Het verbeteren van de selectie, het tegengaan van overbelasting (zowel voor de leerkrachten als de leerlingen), het vermijden van onderfinanciering en politiek op hoofdlijnen zien de auteurs als de denkrichtingen voor de inrichting van het toekomstig onderwijs.

⁵⁶ Het gehele interview met Boris van der Ham over de commissie Onderwijsvernieuwing is terug te vinden in het ledenblad *De Democraat* van april 2008 (jaargang 41, nummer 1).

⁵⁷ Persbericht geraadpleegd via <http://www.parlement.com> op maandag 2 juni 2008.

⁵⁸ Dit document is geraadpleegd via het archief van het Kenniscentrum te Den Haag.

Parlementaire activiteiten 1993 – 2008

Hierboven zijn reeds twee parlementaire activiteiten beschreven die D66 heeft ondernomen in de onderzochte periode: het initiatiefwetsvoorstel van Aad Nuis en het medeondertekenen van het initiatiefwetsvoorstel om de acceptatieplicht te bewerkstelligen. D66 heeft zich vanzelfsprekend voor tal van andere zaken sterk gemaakt in de Kamer. Dat is wel gebleken bij de bestudering van de ingediende of gesteunde moties en amendementen en de gestelde Kamervragen met betrekking tot onderwijs. Deze inzet heeft zich niet beperkt tot een bepaald type onderwijs of een specifieke doelgroep: alle onderwijsniveaus (van primair onderwijs tot wetenschappelijk onderwijs en alles daar tussenin) en alle belanghebbenden (ouders, leerkrachten, leerlingen, studenten en onderwijsgerelateerde instellingen) hebben aandacht van D66 gekregen in het parlement. Wat hierbij zeker niet ongenoemd mag blijven is het politieke klimaat waarbinnen dit plaatsvond. Daarvoor zal ik kort even terugblikken naar de ontwikkelingen die zich in de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig voordeden. Het dalende geboortecijfer lag hieraan ten grondslag: deze was vanaf de tweede helft van de jaren zestig zo sterk gedaald dat het leerlingen- en studentenaantallen in de jaren tachtig afnam. Dat leidde er in alle onderwijssectoren toe dat er gesneden moest worden in het onderwijsaanbod en de kosten: tientallen scholen werden opgeheven en duizenden leraren werden ontslagen. Daarnaast kwam de druk vanuit de politiek om de drempels tussen scholen te slechten en de aansluiting te verbeteren. Deze twee factoren leidden tot schaalvergroting en fusies in het hele onderwijs, zowel horizontaal (samenvoeging van gelijke schoolsoorten) en verticaal (samenvoeging van verschillende schoolsoorten). Hiermee gepaard werden verschillende onderwijstaken gedecentraliseerd (zoals de arbeidsvoorwaarden en huisvesting) en werd er door de rijksoverheid bezuinigd op onderwijs door de invoering van de lumpsumfinanciering in het voortgezet onderwijs (sinds 2006 ook in het primair onderwijs). Al deze ontwikkelingen berustten op een brede consensus in het parlement.⁵⁹ D66 ageerde in de onderzochte tijdsperiode tegen (de negatieve uitvloeiselen van) deze ontwikkelingen.

Het gaat aan het doel van deze inventarisatie voorbij om alle initiatieven en successen die D66 in de onderzoeksperiode ontplooiden en boekte inhoudelijk te beschrijven, maar ik zal er enkelen noemen en deze kort toelichten. Een eerste voorbeeld is dat de positie van de MAVO gehandhaafd is gebleven. Bij het in het leven roepen van het VMBO was het oorspronkelijk de bedoeling dat de MAVO hierin zou opgaan, maar D66 verzette zich hiertegen. Ouders prefereerden de MAVO vanwege haar kleinschaligheid. Daarnaast was het VMBO niet geschikt voor alle leerlingen: niet iedereen heeft dezelfde ambities en capaciteiten om goed te functioneren in een dergelijke (grootschalige) leeromgeving. Daarom maakte D66 zich sterk voor de handhaving van de MAVO. Daarmee bleef ook de doorstroommogelijkheid van de MAVO naar de HAVO bestaan, een tweede punt waar de partij zich sterk maakte. Doorstroommogelijkheden zijn goed om laatbloeiers een goede kans te gunnen in het

⁵⁹ Pieter Hettema & Leo Lenssen (red. 2007) *Van wie is het onderwijs? De veranderende rol van leraar, manager en minister*, Uitgeverij Balans, Amsterdam, pp. 13 – 33.

onderwijs. Door deze doorstroommogelijkheden te beperken loopt men het risico dat het onderwijs steeds minder toegankelijk wordt, een onwenselijke situatie waar D66 zich tegen verzette in het parlement. Een laatste voorbeeld is de inzet voor internationaal georiënteerd onderwijs. Zo steunde D66 de Bachelor/Master-structuur (BaMa). De BaMa-structuur bood volgens de Democraten allerlei kansen om het hoger onderwijs te verbeteren. Zo werd het mogelijk om sturing te geven aan een meer internationaal georiënteerde inrichting van het hoger onderwijs, een Europese kennisinfrastructuur te realiseren en jongeren de mogelijkheid te bieden om een deel van hun opleiding elders te volgen. Ook de instelling van het Internationaal Baccalaureaat (IB) kon op de steun van D66 rekenen. Het IB is een tweejarige pre-universitaire opleiding bedoeld voor de leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Het IB-diploma biedt een toelatingsbewijs voor een studie in het buitenland (meer dan 1.000 scholen in meer dan 100 landen die het IB-diploma accepteren). Het IB was voorheen enkel toegankelijk voor een klein, select groepje leerlingen, maar door inspanningen van D66 is het IB toegankelijk gemaakt voor een grotere groep. Ten slotte gaat er dankzij de inspanningen van D66 gaat er in augustus 2009 een United World Colleges (UWC) van start in Maastricht. Het UWC is een internationale, educatieve beweging die veelbelovende jongeren in de leeftijd van 15 tot 17 jaar uit verschillende landen en culturen bij elkaar brengt om wederzijds begrip te stimuleren. Oud-Kamerlid voor D66 Lousewies van der Laan wordt de voorzitter van de United World Colleges in Nederland.

Handhaving van de positie van de MAVO, het behouden van de doorstroommogelijkheden van de MAVO naar de HAVO, de BaMa-structuur, het IB en het UWC zijn slechts enkele voorbeelden die D66 heeft weten te realiseren in de afgelopen 16 jaar. Er zijn vanzelfsprekend nog veel meer punten uit het D66-gedachtegoed gerealiseerd in deze periode. Een aantal voorbeelden hiervan die nog niet genoemd zijn en die ik de lezer zeker niet wil onthouden zijn de volgende: de klassenverkleining, de verbetering van de positie van de leraar, grotere openheid van de resultaten van het onderwijs, het instellen van een accreditieraad en het ter discussie stellen van artikel 23 uit de Grondwet.

Ter afsluiting

In het verleden heeft D66 zich menigmaal gemanifesteerd als 'de onderwijspartij van Nederland.' Na het bestuderen van deze inventarisatie mag het de lezer duidelijk zijn waarom de Democraten zich in deze hoedanigheid hebben geprofileerd. D66 heeft zich de afgelopen 16 jaar op diverse manieren sterk gemaakt voor kwalitatieve verbeteringen van het onderwijs, veelal tegen de politieke stroom in. De diverse ministers van OCW probeerden in het verleden bezuinigingen in het onderwijs door te voeren. Tevens werd deze periode gekenmerkt door schaalvergroting en uniformering van het onderwijs. Dankzij de toewijding en inzet van de diverse beleidsmedewerkers en Kamerleden in deze periode was D66 in staat een tegenwicht te bieden tegen deze (toentertijd gangbare) praktijken. Vandaag de dag zijn er zelfs probleemanalyses te horen die D66 al jaren geleden verwoordde, zowel binnen als buiten de Kamer. Denk bijvoorbeeld aan de conclusies en aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Leraren, onder leiding van de SER-voorzitter Alexander Rinnooy Kan, en de Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen, onder het voorzitterschap van PvdA'er Jeroen Dijsselbloem. Door jarenlange volhardende overtuiging, toewijding en inzet van D66, heeft de partij een cultuuromslag weten te realiseren in het onderwijsbeleid: terwijl in de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig bezuinigingen, uniformering, schaalvergroting en fusies kenmerkend waren voor het onderwijsbeleid, zo wist de partij het tij te keren door het accent te leggen op het bieden van maatwerk, diversiteit en internationalisering van het onderwijs.

Ten slotte nog dit. Men moet zich realiseren dat de verworvenheden op het gebied van onderwijs geen vanzelfsprekendheid zijn, maar het resultaat van jarenlange en volhardende inspanningen van D66. Om die reden mag de partij zich met recht 'de onderwijspartij van Nederland' noemen.

Dankwoord

Deze inventarisatie had niet tot stand kunnen komen zonder de onbaatzuchtige inzet van anderen. Een dankwoordje is hierbij dus wel op zijn plaats. Op de eerste plaats wil ik Frank van Mil en Corina Hendriks van het Kenniscentrum bedanken. Zij hebben van meet af aan al mijn vorderingen op de voet gevolgd, kritisch van commentaar voorzien en mijn onderzoek mede in de goede richting gestuurd. Gerhard Brunsveld, de ambtelijk secretaris van het Landelijk Bestuur, wil ik van harte bedanken voor het mij wegwijs maken in het archiefmateriaal dat op het Landelijk Bureau in Den Haag bewaard wordt. Op de tweede plaats wil ik enkele medewerkers van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke partijen (DNPP) te Groningen bedanken. Allereerst Berend de Boer voor al zijn spandiensten bij het verzamelen van het bronnenmateriaal voor mijn onderzoek en het beantwoorden van mijn vragen. Vervolgens Dorien van Rheenen voor haar inspanningen om het rapport *Kiezen voor kleiner* te achterhalen via Archipol. En tot slot George Auping voor het verstrekken van een voorlopige beschrijving van de inhoud van het partijarchief van D66. Ten slotte wil ik beleidsmedewerker Sabeth de Boer en oud-Kamerlid Ursie Lambrechts van harte bedanken voor de tijd en de moeite die zij hebben genomen om mij te woord te staan en mijn vragen te beantwoorden. U allen ben ik enorm dankbaar voor al uw inspanningen.

Anton Mous

Juni 2008, Den Haag

Bijlagen

Bijlage I: inventarisatie partij-interne stukken over onderwijs en partijactiviteiten, 1993 – 2008 (op chronologische volgorde en met vindplaats)

Initiatiefwetsvoorstel Aad Nuis tot verruiming van de bestuursvormen in het openbaar onderwijs (april 1993): HTK 1992-1993, Bijlage 23 134, No. 2. Met dit wetsvoorstel wilde Aad Nuis de gemeenten de mogelijkheid bieden om haar taak als bevoegd gezag meer op afstand uit te oefenen om zodoende het de autonomie voor het scholen en het lokale onderwijsbeleid te versterken. Het wetsvoorstel werd op 15 juni 1995 ingetrokken, omdat de regering inmiddels een gelijkkluidend wetsvoorstel had ingediend.

Patricia Verzandtvoort (januari 1994) *Onderwijs in een veranderende wereld*, openbare collectie DNPP, Groningen. Hierin staan de kwaliteit en de organisatie van het onderwijs centraal. De auteur pleit voor meer flexibilisering van het onderwijs en het doorbreken van het centralisme van de overheid zodat scholen de ruimte krijgen om zelfstandig op bepaalde situaties en ontwikkelingen in te spelen.

D66 Bestuurdersvereniging (juni 1995) *Onderwijs in ontwikkeling: bundel met artikelen ten behoeve van de themabijeenkomst van D66 Bestuurdersvereniging op zaterdag 17 juni 1995 te Apeldoorn*, openbare collectie DNPP, Groningen. Het document fungeerde als achtergrondinformatie voor de themabijeenkomst en gaat onder meer dieper in op de hoofdlijnen van een nationaal onderwijsbeleid, de belangrijkste ontwikkelingen en veranderingen in de gemeentelijke taken van het onderwijsbeleid en de standpunten van D66 inzake enkele wetsvoorstellen.

Start van het project “Voor de Verandering” (voorjaar 1996). Dit project had tot doel om de interne discussie over diverse beleidsterreinen nieuw leven in te blazen. In maart 1997 publiceert de projectgroep de bundel *Partij in beweging* (openbare collectie DNPP, Groningen). In het artikel *Leg een vloer in het onderwijs* dat in deze bundel is opgenomen wordt geschreven dat de opdracht voor het onderwijsbeleid voor de komende jaren het versterken van de basis behoort te zijn.

D66 (1997) ‘Mens in de samenleving’, in de katern van *De Democraat*, jaargang 29, nummer 10. Deze notitie pleit voor het versterken van ouderparticipatie in het basisonderwijs.

D66 Bestuurdersvereniging (juli 1997) *Onderwijs in ontwikkeling*, openbare collectie DNPP, Groningen. Dit is een geactualiseerde versie van het gelijknamige stuk van juni 1995. Er wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in de gemeentelijke taken van het onderwijsbeleid en Ursie Lambrechts heeft een uiteenzetting gegeven van de standpunten van de Tweede Kamerfractie inzake enkele thema's met betrekking tot het onderwijs.

Tweede Kamerfractie D66 (februari 1998) *Schoolslag 2000. Voorstellen voor een lange termijn investeringsplan in het funderend onderwijs*, openbare collectie DNPP, Groningen. In deze discussienota worden de problemen in het onderwijs, de ideale school en maatregelen om tot kwalitatief hoogwaardig onderwijs te komen beschreven. Het funderend onderwijs heeft hierbij toprioriteit.

Lotte Bruins Slot en Boris van der Ham (Nieuwe Democraten) *De keuze is aan jou/u/mij/jullie/ons* (2001), archief Kenniscentrum, Den Haag. In deze publicatie hebben Lotte Bruins Slot en Boris van der Ham jongeren en ouderen aan het woord gelaten. In diverse artikelen en interviews zetten zij hun ideeën over het onderwijs uiteen.

Ursie Lambrechts, Janine Odink en Marcel de Rooter (juni 2001) *Kiezen voor kleiner, geraadpleegd via Archipol*. In dit rapport gaan de auteurs in op het belang van het terugbrengen van de menselijke maat in het onderwijs en schaalverkleining. Tevens formuleren zij een aantal een aantal hoofdlijnen en maatregelen om dit ideaal te bewerkstelligen.

Tweede Kamerfractie van D66 (november 2002), *Wie meedoet telt mee. D66-voorstellen om de integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving te verbeteren*, Openbare collectie DNPP, Groningen. In deze integratienota wordt een serie van ideeën voorgelegd om het integratieproces van nieuwkomers te verbeteren. Eén paragraaf gaat over de scholing van de kinderen van migranten.

D66 stemt tegen de onderwijsbegroting (december 2002). Volgens Ursie Lambrechts bleek uit helemaal niets dat het kabinet prioriteit gaf aan het onderwijs. Door tegen de onderwijsbegroting te stemmen wilde ze een duidelijk politiek signaal geven.

Noodplan studentenhuisvesting (maart 2003). Boris Dittrich voerde samen met diverse Amsterdamse studentenorganisaties actie voor meer studentenhuisvesting in Amsterdam. Hierbij vond er een symbolische kraak plaats en werd een petitie overhandigd aan het college van B&W.

Parlementair onderzoek naar de HBO-fraude (maart 2003). Naar aanleiding van een rapport van de Algemene Rekenkamer, waarin geconcludeerd werd dat de financiële controle op het hoger onderwijs tekort schoot, werd de Commissie Vervolgonderzoek Rekenschap geïnstalleerd. Twee jaar later kwam de commissie met de conclusie dat er bijna 100 miljoen euro teveel aan overheids gelden aan diverse hogere onderwijsinstellingen was verstrekt.

Tamara Schellings (juli 2003) *Onderwijs: de sleutel tot integratie? Een onderzoek naar integratiebevorderende maatregelen in het onderwijs*, archief Kenniscentrum, Den Haag.

In deze brochure brengt de auteur twee subsidieregelingen in kaart die gehanteerd worden om leer- en ontwikkelingsachterstanden van allochtonen het hoofd te bieden: het GOA-beleid en de cumi-regeling.

Hoorzitting geweld op school (februari 2004). Na een reeks gewelddadige incidenten op diverse scholen door het hele land bestond er bij D66 de behoefte om naar geluiden uit de samenleving en van scholen te luisteren. Met deze kennis in het achterhoofd is de partij het debat met de minister van OCW over veiligheid in en rond scholen aangegaan.

Annulering van de Nationale Onderwijsdialoog (mei 2004). D66 vraagt 11.000 scholen commentaar op onderwijsbeleid Balkenende-II (mei 2004). Hiermee wilde D66 een Nationale Onderwijsdialoog starten, maar deze werd op het laatste moment geannuleerd. De evaluatie van de loop naar en de annulering van de Nationale Onderwijsdialoog vond plaats in het volgende document: Janine Odink & Mark Bakkers (juni 2004) *Evaluatie Onderwijsdialoog 2004*, archief Kenniscentrum, Den Haag. De ongelukkige datum, geringe promotie, achtergrond van de sprekers en de (te brede) opzet van de workshops waren volgens de auteurs de belangrijkste factoren die hebben bijgedragen aan het beperkt aantal aanmeldingen.

Actie voor meer en veiligere studentenwoningen (augustus 2004). De hele maand voerde Boris van der Ham samen met de D66-studentensteden actie voor meer en veiligere studentenwoningen.

Paasakkoord afgesloten (maart/april 2005). Nadat het wetsvoorstel van de gekozen burgemeester was weggestemd door de PvdA, trad de minister van Bestuurlijke Vernieuwing Thom de Graaf. Om een kabinetscrisis te voorkomen werden er aanvullende afspraken gemaakt tussen de coalitiepartners over de herziening van het regeerakkoord. Met betrekking tot het onderwijs had D66 weten af te dwingen om de onderwijsbegroting structureel met 250 miljoen euro te verhogen.

Barbara Jolien van Wijk (april 2005) *Voorkomen van voortijdig schoolverlaten. De noodzaak van differentiatie en decentralisatie*, archief Kenniscentrum, Den Haag. In deze publicatie wordt beschreven welke problemen er verbonden zijn met voortijdig schoolverlaten, welke oorzaken hieraan ten grondslag liggen, wat het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten anno 2005 is en hoe deze problemen zouden kunnen worden opgelost.

Boris Dittrich (mei 2005) *Op weg naar nieuwe solidariteit. Pamflet voor verandering, vrijheid en verantwoordelijkheid*, archief Kenniscentrum, Den Haag. In dit pamflet beschrijft Boris Dittrich hoe vanuit een progressieve, sociaalliberale politiek nieuwe samenhang in de huidige samenleving kan worden aangebracht voor de uitdagingen van onze tijd. Investeren in onderwijs is hierbij essentieel. Hij brengt diverse aandachtsgebieden ter sprake en geeft tevens aan hoe deze gerealiseerd zouden kunnen worden.

D66 studiegroep 'Vrijheid van Onderwijs' (mei 2005) *Opvattingen over artikel 23 en de vrijheid van onderwijs*, <http://www.jongedemocraten.nl/content/view/985/2469>. Deze notitie is geschreven om de discussie tussen de partij en de aanwezige leden op het 81e ledencongres te stimuleren. De notitie beschrijft een aantal voorstellen om grondwetsartikel 23 te moderniseren.

Kenniseconomie Platform D66 (mei 2005) *Verzekering van onze toekomst*, archief Kenniscentrum, Den Haag. In dit manifest wordt een kritische beschouwing gegeven van het gevoerde innovatiebeleid van de afgelopen twee jaar. Onderwijs is hierbij een van de speerpunten of aandachtsgebieden waarin geïnvesteerd dient te worden. Concentratie op zowel de onderkant als de bovenkant dient hierbij centraal te staan waarbij maximalisering van het individuele talent het doel is zodat iedereen zijn steentje kan bijdragen aan het verbeteren van de economie.

Actieplan tegen lerarentekort (september 2005). In dit plan zijn diverse maatregelen opgesomd om het lerarentekort en de nadelige gevolgen daarvan te bestrijden.

Niels Zwikker (augustus 2005) *Destandaardisatie als grondbeginsel. Zorgen voor vernieuwend onderwijs*, archief Kenniscentrum, Den Haag. In een aantal interviews met onderwijsdeskundigen heeft de auteur de opkomst, de nieuwe aspecten, de voor- en nadelen en het toekomstperspectief van het 'nieuwe leren' beschreven. De aanbevelingen van de auteur hebben betrekking op het creëren van voldoende ruimte voor scholen om onderwijsvernieuwingen van onderaf te initiëren, registratie van doelen en resultaten van de onderwijsvernieuwingen en (nieuwe vormen van) kwaliteitsbewaking.

Dittrich-bonus van 150 euro voor studenten (september 2005). Als gevolg van de invoering van het nieuwe zorgstelsel en de daarbij horende kostenstijgingen, diende Boris Dittrich een motie in om de extra kosten voor studenten te compenseren. Het was de eerste keer sinds de invoering van de basisbeurs dat deze werd verhoogd in plaats van verlaagd.

Medeondertekenaar initiatiefwetsvoorstel dat tot doel heeft om de vrijheid van de schoolkeuze te versterken: HTK 2005-2006, Bijlage 30 417, No. 2. Dit wilden de indieners – Hamer (PvdA), Vergeer (SP), Jungbluth (GroenLinks) en Lambrechts (D66) – bereiken door een acceptatie- of toelatingsplicht voor bijzondere scholen in het leven te roepen. Het wetsvoorstel is momenteel aangehouden.

D66-onderwijs campagne gaat van start (augustus 2006). Boris van der Ham deelde op de introductiedagen van verschillende hogescholen en universiteiten campagneflyers uit die zich richtten op de studenten. Tevens werd er een sms-actie georganiseerd waarin studenten hun mening kwijt konden over het hoger onderwijs en werd de website <http://www.manifestvandenacht.nl/> geïnitieerd.

D66 presenteert haar tegenbegroting op de Miljoenennota en de begrotingsvoorstellen van het kabinet (september 2007): HTK 2007-2008, Bijlage 31200, No. 6. Hierin maakte ze naast de 133 miljoen euro van het kabinet nog eens 500 miljoen euro extra vrij om de plannen van de Tijdelijke Commissie Leraren te verwezenlijken. Zowel het CPB als het NMP concludeerden na de doorberekening van de tegenbegroting dat D66 op diverse terreinen betere beleidsvoorstellen had gedaan dan het kabinet.

Instelling van de Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwing (commissie-Dijsselbloem): HTK 2007-2008, Bijlage 31 007, No. 6. De commissie had tot doel om inzicht te verwerven in de invoering, totstandkoming, implementatie en resultaten van onderwijsvernieuwingen om daarmee lessen te trekken voor de toekomst. De belangrijkste conclusie was dat de overheid haar kerntaak had verwaarloosd.

Gerard Schouw, Rob Jetten & Floris Kreiken (maart 2008) *Talent als bron voor welvaart. Denkrichting voor beter onderwijs in 2015*, Kenniscentrum, Den Haag. In dit discussiepamflet zetten de auteurs aantal ideeën, uitgangspunten en voorstellen op een rij om het onderwijs te hervormen. Het doel van het pamflet is om de discussie binnen de partij over onderwijs te stimuleren.

Bijlage II: flyer voor de onderwijscampagne van augustus 2006

Voorkant

D66 MAAKT ZICH

VOOR STUDENTEN

- * BASISBEURS VERHOOGD MET 150 EURO
- * OV-JAARKAART BEHOUDEN
- * MILJARDEN EURO'S EXTRA VOOR ONDERWIJS
- * BETER UITGAANSLEVEN

WWW.D66.NL
Stem op 22 november D66!

Achterkant

Alexander Pechtold

De afgelopen twintig jaar is er veel bezuinigd op onderwijs. Dankzij D66 is daar een einde aan gekomen. Er komt de komende jaren miljarden méér voor onderwijs en kennis.

ALLES BEGINT BIJ ONDERWIJS!

D66-leider Alexander Pechtold: "Alles begint bij onderwijs, onderwijs, onderwijs! Daarom zorgde D66 de afgelopen jaren voor miljarden méér voor onderwijs en kennis. Maar naast geld is er nog meer gebeuren" De miljarden extra voor onderwijs worden besteed aan het bestrijden van het lerarentekort, aan het verkleinen van klassen, het moderniseren van partijkolalen en het creëren van stageplaatsen. Pechtold: "De komende jaren moet er extra worden ingezet op onderzoek naar veelbelovende technologieën, de verbetering van het hoger en middelbaar onderwijs."

OV-jaarkaart dankzij D66!

Bijna was de gratis OV-jaarkaart geschrapt. CDA minister Van der Hoeven en VVD minister Zalm werden hiervan weerhouden door D66. D66 fractievoorzitter Lousewies van der Laan: "Bovendien wilden deze ministers het collegegeld met honderden euro's verhogen. Ook hier bood D66 met succes weerstand." Dat leverde D66 complimenten op van studentenbond LSVB, die in een persbericht kopte dat D66 haar naam als onderwijspartij waarmaakt. Om het onderwijs betaalbaar te houden zorgde D66 er ook voor dat het verplichte lesgeld is afgeschaft.

Basisbeurs met € 150 verhoogd!

Door de invoering van het nieuwe ziektekostenstelsel dreigden sommige studenten er financieel op achteruit te gaan. D66 kwam daarom met een voorstel om studenten hiervoor te compenseren. Door D66 werd daarom de studiefinanciering met € 150 per jaar, voor alle studenten verhoogd.

De idealen van D66

Alexander Pechtold: "Het ideaal van D66 is dat iedereen de kans krijgt z'n dromen na te streven. Of je nou arm of rijk bent of gehandicapt. Ook nieuwe Nederlanders moeten zo'n kans krijgen. Dat gaat echter niet vanzelf. Onderwijs speelt daarin een sleutelrol. Daarom staat onderwijs bij D66 op één!"

WIST JE DAT:

- ★ D66 kritisch was over de plannen van Rutte rond de leerrechten in het hoger onderwijs?
- ★ D66 de meest Europese en Internationale partij is?
- ★ D66 tegen de oorlog in Irak was?
- ★ D66 een Europees buitenland beleid wil, zodat we minder afhankelijk zijn van Amerika?
- ★ D66 zorgde voor 700 miljoen extra voor nieuwe natuurgebieden?
- ★ D66 heeft gezorgd voor 80 miljoen extra voor ouderen, chronische zieken en gehandicapten?
- ★ Er dankzij D66 meer dan 2 miljard extra wordt geïnvesteerd in milieuvriendelijke energie?

"Voor een goed feest heb je de politiek natuurlijk niet nodig. Maar wel voor de openingstijden van de horeca en de aansluiting op het openbaar vervoer"

Boris van der Ham

D66 heeft een Dance manifest opgesteld met ideeën voor een leuker nachtleven.

IK INTERESSEER ME NIET VOOR POLITIEK!

Interesseer jij je niet voor politiek? Wedden van wel! Maak jij je nooit kwaad als je naar het Journaal kijkt? Ja dus. Wat wil jij veranderen aan Nederland? Wordt lid van D66 en de Jonge Democraten. Voor € 25 euro(!) per jaar ben je al lid. www.d66.nl

STUDENTEN KIEZEN PARTIJ VOOR D66:

"Ik ben lid geworden van D66 en de Jonge Democraten, omdat je alleen door te investeren in kennis en onderwijs kunt zorgen voor een sterke economie en voor banen. Bovendien zou ik nooit kunnen horen bij een partij die alleen kritische dingen aan de zijlijn roept. Ik wil écht iets veranderen."

Marlene ten Ham, Leeuwarden

Ruben Koekoek, Amsterdam

"Ik kies voor D66, omdat deze partij zich met hart, ziel en verstand ingezet heeft voor de vrijheid. De vrijheid om je eigen burgemeester te kiezen en de vrijheid bij onderwerpen als euthanasie, homohuwelijk en softdrugs. Geen eeuwenoude dogma's en verroeste ideologieën, maar vernieuwend en positief."

Boris van der Ham

Milieu niet alleen voor geitenwollen sokken

"Te lang is het milieu iets geweest van geitenwollen sokken figuren, die niet keken of hun acties ook echt iets opleverden." Aldus D66 kamerlid Boris van der Ham. "Maar het milieu is daar te belangrijk voor. De aarde warmt op, dieren sterven uit en de vervuiling neemt toe. Tijd voor actie!" D66 wil fors inzetten op milieuvriendelijke energie en beter openbaar vervoer. Van der Ham: "Landbouwsubsidies moeten worden afgeschaft en de bio-industrie moet diervriendelijker worden."

Grootschalige zonnecollecties. Foto: Gezen

Onderwijs, onderwijs, onderwijs!
Stem op 22 november D66!

Bijlage III: samenvatting verkiezingsprogramma's D66 over onderwijs

Verkiezingsprogramma 1994-1998: Ruimte voor de toekomst

Uitdagingen van het onderwijs en ideologie: op de eerste plaats wordt vastgesteld dat de vraag naar onderwijs sterk is toegenomen in twee generaties tijd. Doordat de samenleving steeds ingewikkelder is geworden en aan snelle veranderingen onderhevig is, is steeds meer en beter onderwijs nodig. Alleen zo kan iedereen aan het werk geholpen worden in overeenstemming met ieders talent en belangstelling. Een andere uitdaging is dat de school jongeren moet helpen bij het ontdekken van de eigen gaven, hen verantwoorde eigen keuzes maken, kortom om hen een eigen plek te vinden in deze wereld. Goed onderwijs is een gemeenschapsbelang en het is daarom terecht dat de overheid de rekening betaalt. Probleem is dat studenten niet onbepaald kunnen doorgaan met nog langer studeren en daarvoor nog meer overheidsmiddelen ter beschikking gesteld kunnen worden. De oplossing hiervoor moet gezocht worden in het doelmatiger aanwenden van de beschikbare middelen. Zorg voor kwaliteit betekent niet nog meer regels. Om dat tegen te gaan moet er meer ruimte komen voor noodzakelijke vernieuwingen van onderop en van binnen uit. Deze vrijheid moet uiteraard gepaard gaan met het afleggen van verantwoording.

Inhoudelijk:

1. Onderwijsgeevenden: mobiliteit binnen scholen, tussen scholen en tussen de onderwijssector en andere sectoren moet verbeterd worden. Het rechtspositiebesluit onderwijspersoneel is in veel opzichten een belemmering een obstakel voor mobiliteit en moet daarom worden herzien. Tevens dient de lerarenopleiding verbeterd te worden, bijv. doordat de leraar in staat moet zijn een keuze te maken voor welke leeftijdsgroep hij/zij opgeleid wil worden en her- of bijscholing gedurende de gehele docentenloopbaan.
2. Leerlingen: aan elke leerling moet een bij hem of haar horende kans tot ontplooiing geboden worden. Hiertoe dienen scholen samen met de leerling een op die leerling toegesneden leerweg te ontwikkelen.
3. Verantwoording: naarmate de scholen meer autonomie krijgen, is een goede bewaking en bepaling van de kwaliteit een kerntaak van de overheid. Scholen moeten zowel vooraf als achteraf verantwoording afleggen van hun doen en laten, maar dit mag niet leiden tot meer regelzucht en er dient rekening te worden gehouden met het verschil in uitgangspositie van de scholen.
4. Vernieuwing: het zwaartepunt voor vernieuwingen dient te worden verlegd naar de basis. Daartoe moeten wettelijke mogelijkheden voor experimenten op schoolniveau worden verruimd (zowel bestuurkundig als onderwijskundig). De overheid moet de scholen ook door financiële prikkels uitdagen tot het invoeren van veranderingen die aantoonbaar tot goede resultaten leiden.
5. Bestuur en beheer: een zo groot mogelijke variatie in de schaal van de scholen is wenselijk zodat elke leerling tot zijn/haar recht komt. De ingezette operaties van schaalvergroting⁶⁰ dienen te worden

⁶⁰ Als redenen voor deze koers worden doelmatigheid (kleine scholen zijn relatief duur), onderwijskundige overwegingen (brede scholengemeenschappen werden gunstig geacht voor de ontwikkelingskansen van veel leerlingen) en het streven naar autonomie (meer zelfstandigheid vergt sterkere scholen) genoemd.

afgerond en niet op dezelfde weg te worden voortgezet. Nog meer schaalvergroting zou kunnen leiden tot nadelen. Verdere bestuurlijke schaalvergroting ter wille van de autonomie wordt niet uitgesloten, maar mag niet leiden tot nieuwe ondoorzichtigheden. Bijzondere scholen krijgen de vrijheid om hun eigen identiteit vorm te geven. De overheid mag hierbij wel verwachten dat deze scholen verantwoording afleggen over de invulling hiervan. Onderwijsbeleid is in hoge mate centralistisch. Het is tijd om enkele taken die op lokaal niveau doeltreffender vervuld kunnen worden over te hevelen naar de gemeenten (denk aan de planning en huisvesting van basisscholen). Aangezien de plaatselijke omstandigheden sterk variëren, is het onwenselijk dat één bepaalde bestuursvorm wordt voorgeschreven voor het openbaar onderwijs. Direct belanghebbenden ter plaatse kunnen het beste hun eigen maat van bestuur kiezen uit een welomschreven reeks van mogelijkheden.⁶¹

6. Basisonderwijs en speciaal onderwijs: de overheid moet meer gaan investeren in vakbekwame begeleiding van kinderen, zodat zowel de meest intelligente leerlingen als die met leerproblemen beter tot hun recht komen.

7. Basisvorming en tweede fase: om de basisvorming tot een succes te maken moet de nadruk worden gelegd op de ruimte die elke school krijgt voor inhoudelijke vernieuwing van het onderwijs. Na de basisvorming, in de tweede fase van het algemeen voortgezet onderwijs, moet de aandacht zich geheel richten op betere aansluiting op hoger onderwijs of een beroepsopleiding, voor ieder naar zijn mogelijkheden.

8. Beroepsonderwijs: er bestaat veel erkenning voor het werk dat dit schooltype levert met de beperkte middelen en de veelheid aan maatschappelijke problemen waarmee het te maken krijgt, maar versterking blijft dringend nodig. Daarvoor is inhoudelijke verbetering nodig en samenwerkingsverbanden met andere schooltypen.

9. Volwassenenonderwijs: om- of bijscholing gebeurt veelal op particulier initiatief. Wel dient de overheid te voorzien in een stelsel van basiseducatie om de benodigde primaire beroepskwalificaties te leveren.

10. Hoger onderwijs: bij een gegroeide autonomie voor hoger onderwijs hoort een versterking van de interne democratie. In veel gevallen groeit er een zorgwekkende kloof tussen enerzijds het management en anderzijds de studenten en het personeel, waarbij het zwaartepunt komt te liggen bij het management en de sterk uitdijende bureaucratie. De praktische uitwerking van de interne democratisering is in de eerste plaats toevertrouwd aan de instellingen zelf, maar uiteindelijk houdt de overheid een controlerende taak omdat het wezenlijk gaat om de kwaliteit van het onderwijs. Het stelsel van studiefinanciering is aan herziening toe. De directe band tussen studiefinanciering en studieprestatie moet worden hersteld. Daarvoor is het nodig dat instellingen meer aandacht besteden aan studiebegeleiding en studeerbaarheid. Vanuit dit oogpunt is een zekere variatie in officiële studieduur van opleidingen nodig.

⁶¹ Daarom is het initiatiefwetsvoorstel van Aad Nuis tot 'verruiming van de bestuursvormen in het openbaar onderwijs' ingediend. Zie HTK 1992-1993, Bijlage 23 134, No. 2.

11. Internationalisering: in de toekomst zullen steeds meer Nederlanders elders in Europa doorbrengen. Daarom dient er sprake te zijn van vergelijkbaar kwaliteit van het onderwijs. Het Nederlands zal een belangrijke Europese taal blijven en mag daarom niet verwaarloosd worden als onderwijstaal op alle onderwijsniveaus.

Verkiezingsprogramma 1998-2002: Bewogen in beweging

Uitdagingen van het onderwijs en ideologie: "Goed onderwijs creëert kansen door ontplooiing van talent en verwerving van kennis" aldus de eerste paragraaf van onderwijshoofdstuk. Onderwijs moet leerlingen stimuleren om nieuwe kennis en kunde te vergaren en zich te verdiepen in nieuwe ontwikkelingen. Docenten dienen bekwaam en bevoegd te zijn. Die bekwaamheid moet gedurende hun gehele beroepsleven op peil worden gehouden. Leerlingen moeten geen onnodige hindernissen vinden op hun weg door het onderwijs, of ze nou veel talent hebben of kampen met achterstanden.

Inhoudelijk:

1. Er dient meer geld geïnvesteerd te worden in onderwijs: het salarisniveau van leraren dient verhoogd te worden om zijn positie maatschappelijk en financieel te verbeteren en bijscholing van leraren voor hun vakkennis en didactische vaardigheden. Door bijscholing moeten leraren de gelegenheid geven gemakkelijker door te stromen naar andere functies in of buiten het onderwijs. De kerntaken van de overheid blijven behouden: het bewaken van de kwaliteit, de samenhang van de voorzieningen, de toegankelijkheid en de financiering van het onderwijs. D66 wil de scholen voldoende bevoegdheden geven om de financiering zelf goed te regelen.
2. Door de decentralisatie van onderwijstaken hebben instellingen buiten de school steeds meer bevoegdheden gekregen (zoals procesmanagers, begeleidingscommissies en onderzoekbureaus). Er moeten meer taken en middelen naar het onderwijs toe om de positie van scholen te versterken. Door deregulering hebben gemeenten de verantwoordelijkheid voor huisvesting, schoolbegeleiding en onderwijsachterstandsbeleid gekregen, maar de bureaucratie is daarop niet minder geworden. Dat is de volgende stap. Daarvoor is het noodzakelijk dat de overheid de scholen duidelijk maakt wat zij van scholen verwacht en waar zij hen op aanspreekt. Deze kerndoelen zullen duidelijk moeten aangeven wat leerlingen aan het einde van de basisschool moeten kennen en kunnen om naar het vervolgonderwijs te gaan.
3. De basisschool is het fundament van ieders verdere schoolcarrière. Op dit moment is ze onvoldoende in staat om de taken die zij opgedragen krijgt naar behoren uit te voeren. De scholen moeten beter worden toegerust: de klassen moeten kleiner, de leraren beter opgeleid en voortdurend bijgeschoold en de scholen zullen afdoende bekostigd moeten worden.
4. De basisvorming in het voortgezet onderwijs is te theoretisch. De theorie van de basisvorming dient dan ook vervlochten te worden in de praktijkvakken. De invoering van de tweede fase dient zorgvuldig te gebeuren. Een stapsgewijze invoering is beter dan een overhaaste maar onverantwoorde invoering in één keer.
5. Er moet meer geld geïnvesteerd worden in MBO-scholen om de gebouwen, apparatuur en personeel te bekostigen en om kwalitatief hoogwaardig financieel management te realiseren. Het

werken in technische vakken moet meer aanzien krijgen. Internationale wederzijdse erkenning van technische diploma's en certificaten zal daaraan bijdragen. Er is meer oog gekomen voor de waarde van het VBO als voorbereiding op de arbeidsmarkt. De snelle veranderingen in de techniek vereisen nauwe samenwerking met het bedrijfsleven, voortdurende investeringen in nieuwe apparatuur en adequate gerichte nascholing van docenten.

5. Er dreigt een groot tekort aan computertechnici en bètawetenschappers. Daarom moet het computergebruik in het onderwijs gestimuleerd worden. Tot op heden is dat onvoldoende effectief gebleken. Er is dringende behoefte aan moderne computers met programma's die voldoen aan de kwaliteitseisen die er nu en in de toekomst aan worden gesteld. D66 is zich bewust van het potentieel van het Internet. Daarom steunt D66 het meerjaren actieplan "Investeren in Voorsprong" en wil hiervoor de benodigde financiële middelen beschikbaar stellen.

6. Interne democratisering komt ook in dit verkiezingsprogramma prominent aan bod. Leerlingen, studenten en ouders dienen inspraak, medezeggenschap en inspraak te hebben. Zij moeten de mogelijkheid krijgen om vorm en sturing te geven aan de school.

7. Er zal altijd spanning bestaan tussen aantallen studenten, wensen, eisen en bekostiging. Het vereist efficiëntie om deze belangen te verenigen. Om die belangen te verenigen ziet de overheid er op toe dat de onderwijsinstellingen een divers en flexibel basisaanbod van hogere opleidingen verzorgen dat aansluit op de wensen en capaciteiten van studenten en voldoet aan vergelijkbare kwalificatienormen en aan de behoefte van de arbeidsmarkt. Hogere onderwijsinstellingen moeten de vrijheid hebben om zelfstandig hun onderwijs en onderzoek in te richten en de bestuursvorm te kiezen. Scholen krijgen dus grotere autonomie, maar de overheid rekent hen wel af op het nakomen van aangegane verplichtingen, waarborgt de kwaliteit van het onderwijs en onderzoekt en de efficiëntie van het bestuurlijk apparaat.

8. Met het oog op studieduur en studeerbaarheid staat in het verkiezingsprogramma dat studenten hun studie moeten afmaken in de tijd die daarvoor staat. Dat lukt alleen als de studeerbaarheid daarop is afgestemd. Uitloop van de studie is altijd mogelijk. Daarom moeten er meer mogelijkheden komen om studeren en werken af te wisselen of te combineren. De leeftijdslimiet van 27 jaar voor het einde van studiefinanciering wordt daarom afgeschaft. De studiefinanciering dient zo te zijn ingericht dat studenten ervan kunnen rondkomen en dat zij niet door middel van tijdrovende bijbaantjes in hun levensonderhoud moeten voorzien. D66 wil een beter stelsel van studiefinanciering. Het huidige stelsel werpt teveel belemmeringen op voor een optimale vorming in het hoger onderwijs. Bovendien is het stelsel veel te ingewikkeld en is de relatie tussen de steeds lagere beurzen en steeds hogere prestatie-eisenvolledig uit het lood geraakt. De studiefinanciering moet zo worden ingericht dat de kosten van levensonderhoud worden gedekt (het sociale deel) en de studiekosten worden voorgefinancierd met een lening (het studiedeel). Studiefinanciering mag geen drempels opwerpen om (door) te studeren, ongeacht iemands achtergrond.

Verkiezingsprogramma 2002-2006: Toekomst in eigen handen

Uitdagingen voor het onderwijs en ideologie: kunnen kiezen voor het inrichten van je eigen leven wordt als centraal uitgangspunt genomen in het hoofdstuk dat het thema onderwijs behandelt. Dit beperkt zich niet tot de burgers, maar geldt eveneens voor scholen. Scholen moeten weer de vrijheid krijgen en kiezen voor de menselijke maat. Weg dus met de grootschaligheid.

Inhoudelijk:

1. Vernieuwing van het onderwijs wordt voortdurend geëist door de samenleving. Daarvoor moet er geïnvesteerd worden in het onderwijs. Deze investeringen dienen volgens D66 gepaard te gaan met 'fundamentele veranderingen in structuren en regelgeving.' Dit houdt in dat scholen meer flexibiliteit moeten hebben om in te spelen op de behoeften van leerlingen, studenten en ouders. Overregulering door de overheid moet plaatsmaken voor diversiteit. D66 pleit daarom voor verzelfstandiging van scholen.
2. D66 vindt dat de scholen weer terug moeten naar de menselijke maat. Dat betekent dus dat er een einde moet komen aan de gedwongen schaalvergroting. In de toekomst kan lokale of regionale samenwerking de plaats innemen van fusies.
3. Democratisering van het onderwijs is ook in dit verkiezingsprogramma een belangrijk punt in de onderwijsparagraaf. Ouders, leerlingen, studenten en het personeel moeten meer zeggenschap krijgen over het onderwijs. Door leerlingen en studenten te betrekken in de medezeggenschap wil de partij de democratische cultuur al op jonge leeftijd bijbrengen. De ouders moeten instemmingsrecht hebben over de grondslag en de onderwijsvisie van de school.
4. Scholen hebben in principe een acceptatieplicht. Weigering van leerlingen is alleen acceptabel als er geen plaats meer is of als de ouders de grondslag van een bijzondere school niet willen respecteren. Ouders moeten het recht krijgen om toelating op een school in een andere wijk af te dwingen. De Schoolinspectie moet scherper toezien op de selectieprocedure bij over-aanmeldingen voor scholen.
5. Taak van de overheid: volgens D66 is het de taak van de overheid om concreet vast te stellen over welke kennis en vaardigheden leerlingen moeten beschikken als zij van school komen. De scholen hebben de vrijheid om te kiezen uit de onderwijsmethoden. Het is verder de taak van de overheid om ervoor te zorgen dat de ouders kunnen beschikken over objectieve informatie die van belang is voor een goede schoolkeuze.
6. Vrijheid van scholen en leerlingen: D66 wil dat de tweede fase van het studiehuis niet langer verplicht wordt gesteld. Leerlingen moeten vrijer zijn in hun vakkenkeuze, aantal vakken en specialisatieniveau. Scholen moeten meer vrijheid hebben om leerlingen te beoordelen met combinaties van toetsen en werkstukken.
7. D66 wil dat het VMBO, de MBO en de HBO zich sterker moeten ontwikkelen tot brede kennisinstellingen die eveneens toegankelijk zijn die op latere leeftijd een ander beroep willen gaan uitoefenen.
8. D66 pleit voor een positieverbetering voor leraren. Goede prestaties of bijzondere kwaliteit dienen beloond te worden. Daarnaast wil D66 stimuleren dat mensen uit het bedrijfsleven les kunnen gaan geven in het beroepsonderwijs.

9. D66 pleit voor meer kinderopvang waarbij de wensen van de ouders centraal staan. Daarom wil de partij meer marktwerking met ruimte voor ouders om kleinschalige projecten op te zetten. De overheid garandeert de kwaliteit en veiligheid en maakt opvang financieel mogelijk met een inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de kosten.
10. D66 is een voorstander van het combineren van peuterspeelzalen en kinderopvang in één systeem van voorschoolse educatie. De nadruk moet hierbij komen te liggen op educatief begeleiden om opgelopen achterstanden te dichten.
11. Als de school en haar omgeving aangeven voorstander te zijn van de instelling van een brede school, dan moet de overheid hiervoor de ruimte en middelen scheppen (ook uit niet-onderwijs budgetten). Daarom wil de partij het onderwijs- en welzijnsbeleid ontkokeren om integratie van onderwijs, cultuur en sport mogelijk te maken.
12. Sportbeoefening is heel belangrijk voor de partij. Lichamelijk opvoeding moet terugkomen in het basisonderwijs en schoolzwemmen moet verplicht worden gesteld. De introductie van een sportstrippenkaart moeten kinderen tot 13 jaar de kans krijgen om kennis te maken met diverse sporten.
13. De student staat centraal in het hoger onderwijs. In de toekomst zullen zij in staat moeten zijn om hun eigen studieroute samen te stellen, waarin zowel wetenschappelijke als beroepsgerichte onderdelen deel zullen uitmaken. Rol van de overheid: de overheid bewaakt de toegankelijkheid, transparantie en diversiteit van het onderwijsaanbod. De kwaliteit van de opleidingen wordt door een onafhankelijk accreditatieorgaan getoetst.
14. D66 is een voorstander van de invoering van het stelsel van bachelor- en masteropleidingen. Zij ziet dit als een vernieuwing van het onderwijs in de richting van één Europees stelsel van hoger onderwijs.
15. De vraag van studenten moet een grotere rol spelen in de inrichting van het hoger onderwijs. Een bekostiging die gebonden is aan de student, via vouchers, is daarvoor noodzakelijk.
16. Studiefinanciering dient gesplitst te worden in een deel voor studiekosten en een deel voor levensonderhoud. Leeftijdgrenzen voor studiefinanciering worden verruimd en de OV-jaarkaart blijft gehandhaafd.
17. Collegegeld mag variëren per instelling of per opleiding (afhankelijk van het niveau van voorzieningen en begeleiding), maar ze mogen in ieder geval niet worden verhoogd. Pas wanneer de bekostiging van opleidingen grotendeels via studenten loopt, kan de bijdrage van de student aan bepaalde topopleidingen omhoog.
-

Verkiezingsprogramma 2003-2007: Juist nu!

Uitdagingen van het onderwijs en ideologie: kennis levert hoogwaardige diensten en betere producten op. Goed onderwijs is daarom essentieel: het is de basis voor onze samenleving.

Inhoudelijk:

kinderen met leer- of gedragsproblemen krijgen op maat gesneden onderwijs. Het onderwijs moet meer rekening houden met het verschil tussen kinderen. D66 wil dat mensen al op jonge leeftijd ervaren dat we samen de samenleving maken. Vrijwilligerswerk en maatschappelijke stages moeten daarom gestimuleerd worden, bijvoorbeeld door er studiepunten aan toe te kennen. D66 wil kleinere scholen, dus ook meer geld voor huisvesting. Het contact tussen de docent en de leerling zal dan verbeteren waardoor leerlingen beter tot hun recht komen en leraren goed les kunnen geven. Leraren en ouders kunnen samen beter bepalen wat goed is voor de school dan ambtenaren uit Den Haag. Dat betekent meer vrijheid om geld te spenderen en afschaffing van verplichtingen zoals het studiehuis. Ook het lesgeld wordt afgeschaft. Verder wil D66 scholen verplichten om leerlingen en docenten te accepteren als zij de grondslag van de school respecteren. Tevens wil D66 meer ruimte voor private geldstromen. De bezuinigingen in het hoger onderwijs moeten terug worden gedraaid. D66 streeft naar het instellen van topopleidingen in Nederland en snelle onderwijsintegratie in Europa door meer ruimte voor een zorgvuldige invoering van het bachelor-masterstelsel. Besturen in het hoger onderwijs moeten verantwoording afleggen aan zowel het personeel als de studenten. Verder moet de OV-jaarkaart behouden worden, het collegegeld niet verhoogd worden en wil de partij leegstaande panden voor jongeren- en studentenhuishuizing geschikt maken. D66 wil het beroepsonderwijs geschikt maken voor mensen die op latere leeftijd voor een ander vak willen leren. Concrete plannen staan er niet in, maar dat is ook logisch: dit is een verkiezingspamflet. Waarschijnlijk was er geen tijd om een nieuw verkiezingsprogramma te schrijven na de onverwacht snelle val van het eerste kabinet-Balkenende.

Verkiezingsprogramma 2006-2010: Het gaat om mensen

Uitdagingen van het onderwijs en ideologie: goed onderwijs is de basis voor een samenleving waarin iedereen tot zijn recht komt en alle mensen de kans krijgen het beste uit zichzelf te halen. Daarnaast is goed onderwijs nodig voor een sterke economie en een schoon en veilig land. Maar er zijn behoorlijk wat problemen vandaag de dag in het onderwijs. Teveel leerlingen verlaten als analfabeet de basisschool of breken hun opleiding voortijdig af. Er zijn onvoldoende goede docenten, bovendien worden ze niet op hun waarde geschat en is het vak niet aantrekkelijk genoeg. De kwaliteit van het basisonderwijs en het voortgezet is van onvoldoende niveau en de aansluiting tussen beroepsonderwijs en het bedrijfsleven kan veel beter. 'Onderwijs heeft voor D66 topprioriteit. Nederland moet het beste onderwijs van Europa bieden. Daarvoor zijn stevige maatregelen nodig. Geen grote overheidsgestuurde onderwijsreizen, maar ruimte voor de eigen keuze en eigen verantwoordelijkheid van scholen, instituten, leerlingen en ouders. En voor ontplooiing van individuele talenten en capaciteiten.' Het hoger onderwijs is een belangrijke sleutel voor de samenleving van morgen. Het hoger onderwijs moet voor iedereen met de juiste vooropleiding beschikbaar blijven.

Inhoudelijk:

1. Vertrouwen in scholen: scholen en instellingen weten zelf het beste wat goed is voor hun leerlingen en studenten. Scholen moeten daarom de vrijheid en ruimte krijgen om onderwijsvernieuwingen door te voeren. Zij dienen hierin gestimuleerd te worden in plaats van geremd. De school neemt dan de verantwoordelijkheid over de vernieuwingen en kan dan ook zelf verantwoording afleggen tegenover de ouders. De onderwijsinspectie dient erop toe te zien dat deze verantwoording goed wordt afgelegd. De overheid doet dus een forse stap terug.
2. Vrijheid van keuze: D66 hecht veel waarde aan de vrijheid van ouders om hun kinderen naar de school van hun keuze te laten gaan. Daarom wil D66 een acceptatieplicht voor bijzondere scholen invoeren wanneer leerlingen of ouders de grondslag van de school respecteren. Het schrappen van artikel 23 GW is dan overbodig. Als de school en haar omgeving aangeven voorstander te zijn van de instelling van een brede school, dan moet de overheid hiervoor de ruimte en middelen scheppen (ook uit niet-onderwijs budgetten). Daarom wil de partij het onderwijs- en welzijnsbeleid ontkokeren om integratie van onderwijs, cultuur en sport mogelijk te maken.
3. Meer maatwerk: D66 is tegenstander van nog meer schaalvergroting. Sommige scholen zijn complete leerfabrieken geworden, wat een persoonlijke benadering van de leerlingen bemoeilijkt. Schaalvergroting moet worden losgelaten en zelfs worden tegengegaan. D66 wil dat het VMBO meer vrijheid krijgt om hun leerlingen iets extra's te bieden zodat ze zich kunnen concentreren waar ze goed in zijn. D66 was tegen de afschaffing van de mavo: de brede basisopleiding van de mavo biedt meer kansen, meer keuzes en mogelijkheden om door te stromen naar de havo dan de theoretische leerweg van het VMBO. Verder wil D66 dat er een persoonsgebonden budget komt voor kinderen die extra zorg nodig hebben, hetzij omdat ze een achterstand hebben ten opzichte van hun leeftijdgenoten, hetzij omdat ze hoogbegaafd zijn. Voor beide groepen wil D66 een rugzakje of persoonsgebonden budget om extra hulp, leerondersteuning of extra leerstof in te kopen. Ook voor studenten wil D66 een persoonsgebonden budget: het hebben van een bijbaantje, een buitenlandstage of bestuursfunctie, waardoor de student tijdelijk minder tijd spendeert aan de 'echte' studie, moet mogelijk zijn zonder verlies van leerrechten, maar niet op de kosten van de staat. Studenten betalen puur voor het onderwijs dat zij volgen en de behaalde resultaten. Het stelsel van studiefinanciering behoudt dezelfde opzet, die bestaat uit een combinatie van verantwoordelijkheden van overheid, ouders en student. Bijverdienmogelijkheden worden verruimd.
4. Minder uitval: één op de veertien kinderen verlaat het onderwijs zonder dat ze echt goed kunnen lezen en schrijven waardoor ze op de middelbare school voor problemen komen te staan. D66 wil daarom een aanpak van voorkomen en genezen. Vanaf twee jaar moet de voorschool en vroegschoolse educatie beschikbaar zijn voor kinderen met een taalachterstand. Ook worden ouders betrokken via taal- en rekenprogramma's die aansluiten op de educatie van de kinderen. D66 wil meer ruimte en ondersteuning voor instellingen die leerlingen met problemen opvangen en begeleiden, en kunnen aantonen dat zij hiermee succesvol zijn. Hierdoor kan het middelbaar onderwijs voor iedereen toegankelijk zijn met een minimaal uitvalpercentage. Spijbelgedrag moet in een vroegtijdig stadium worden aangepakt. D66 pleit voor huisbezoeken aan spijbelaars om ervoor te zorgen dat het kind

weer terug naar school komt. De vertegenwoordiger van de school heeft de bevoegdheid om sancties op te leggen als ouders niet willen meewerken. Tevens pleit D66 voor een landelijke opknapbeurt voor scholen en/of universiteiten die kampen met een onderhoudsachterstand of vervuiling, zodat iedereen zich thuis voelt op de onderwijsinstelling, en het aanstellen van conciërges voor basisscholen.

5. Beter doorstroming: veel leerlingen beginnen op een lager niveau dan zij aankunnen. Voor deze zogeheten laatbloeiers moeten de doorstroommogelijkheden tussen mavo/VMBO, havo/VWO en mbo/hbo en universiteit zo goed mogelijk zijn. Werkgevers moeten worden gestimuleerd om faciliteiten voor het volgen van deeltijdonderwijs mogelijk te maken. Universiteiten kunnen en mogen selecteren op het vakkenpakket, maar wat D66 betreft geldt dat iedere student met het juiste diploma een kans moet krijgen om toegelaten te worden. In verband daarmee moet de numerus fixus voor opleidingen in de medische sfeer afgeschaft worden. Omdat bedrijven behoefte aan hooggekwalificeerde specialisten en studenten willen excelleren in hun beroep, wil D66 dat de hbo een masteropleiding gaat aanbieden. Om de opleiding beter te laten aansluiten met de praktijk zijn stages en leertrajecten essentieel. Om dit te stimuleren dienen de organisatie en begeleiding van de stage en/of leertrajecten fiscaal aftrekbaar gemaakt te worden voor bedrijven.

6. Investeren in leraren: de waardering van de leraar voor hun werk dient mede tot uitdrukking te komen in de financiële beloning. Op dit moment zijn er per sector en soms ook per vak grote verschillen in aantrekkelijkheid voor het beroep. D66 wil daarom 10% meer investeren in de salarissen van docenten. Er is in het onderwijs behoefte aan echte vakkennis. Deze is te veel ondergesneeuwd door didactiek. Zowel de scholen als de opleiding van leraren moet de balans tussen didactiek en vakinhoud zien te vinden. D66 wil dat bedrijven en instellingen gestimuleerd worden praktijkervaring bij de studenten te brengen. Dit is mogelijk door bedrijven te stimuleren docentschappen aan te bieden en uitwisselingssystemen voor docenten op te zetten. Verder dient er geïnvesteerd te worden in het onderwijs om jonge leraren te behouden en de pensioengolf op te vangen. Nu is het zo dat een deel van de afgestudeerden van de pabo niet meteen een baan in het onderwijs kan vinden. Noodgedwongen zoeken zij een andere baan. D66 wil extra geld vrijmaken zodat scholen tijdelijk extra leraren krijgen en daardoor over een aantal jaren gemakkelijker de verwachte pensioengolf onder docenten kan opvangen.

7. Kwaliteit aan de top: bacheloropleidingen moeten voor iedereen met de juiste vooropleiding beschikbaar blijven. Differentiatie in collegegelden mag daarom alleen worden toegepast voor de masteropleidingen, en dan uitsluitend als de masteropleiding meer kwaliteit biedt. Hiermee wil D66 de mogelijkheid creëren voor getalenteerde studenten om zich verder te ontwikkelen. D66 wil jonge topwetenschappers stimuleren door het aantal promovendi fors te verhogen, evenals het aantal doorstroomplaatsen voor postdocs. D66 is een groot voorstander van *internationale uitwisseling*, omdat dit een effectieve manier is om elkaars cultuur te leren kennen en radicalisme te beteugelen. Sport is goed voor de gezondheid (strijd tegen overgewicht), een prima manier om te integreren en goed voor de discipline van kinderen (ze leren dat ze zich aan bepaalde regels moeten houden). Bovendien is de schooluitval bij sportactieve scholen veel lager. Daarom wil D66 de georganiseerde

sport stimuleren door de infrastructuur een financiële impuls te geven, maar ook door belemmerende regels te schrappen en vrijwilligerswerk aantrekkelijker te maken.

8. Al met al is er structureel vijf miljard euro extra nodig voor de noodzakelijke investeringen in het onderwijs.
